

Marakaa

Marakaavaano Yisuunna mmayaaya yoketaivaa fafaara reeravai

Marakaava Yisuunna mmayaaya yoketaivaa fafaara roo kuaivo ataama vaivai. Yisuuva nnutu ruua vaidivai varioo mmuakiaa mmoori aataru yoketaiyauvaa akiairauduu uuyauvaara Marakaava fafaara reeravai. Yisuuva yoketaa mmooriivaa gioonna kiaapuuya vitauduu iya ivaudiri arinaima inna teeda tunoo: Ivo nnutu ruaavaivee, tiravai. Ivo ari yaagueeqaivaura mmagia maisaiya yaataroo gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa rugeeravai. Ivo Anutuuaa mmaapuvai varioo ariyara tunoo: Na Vaidiivaa Mmaapuvaivee, tiravai. Gioonna kiaapuuya kati mmamma dummukiara yoketaama variateeraivaara Yisuuva iya mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaanaraivaara tuoo putiravaivee.

Yuvuaano nnoori apiraivoono mmayaayaivaa iya kiaa mmiravai
(*Matai 3:1-12; Rukaaso 3:1-18; Yuvuaano 1:19-28*)

1 ¹Aa Mmayaaya Yoketaa aavo Anutuuaa Mmaapu Yisuu Kirisiinnara toosa hara tira mmayaayavai. ²Ii mmayaaya ivaa nnaaruaa vaidi forofetaa Yisayaava fafaara reeravai. Yisayaava Anutuuoqo ari Mmaapuuvaa tuu kuaivaa fafaara roo tunoo:

Na titauko nnii vaidiivo aa nninoo.

Fai na i tauraivaannaadee titano vioo aataruuvaa aini teerama kiaanaravai.

³Fai ivoono koo mmuyai gaanga voovau dioo vainno aayanna roo tinara:

Ngia ngii kieetaivaara aataruuvaa teerairavaa roosiima ngii Udaangaivaara teerama kiatee.

Udaangaivo ngiisi nninaraivaara
teeraida safuuma kiaatee.

Yisayaavaano fafaara roo itaa kua tiravai.

⁴Yisayaava fafaara roo kuaivo Yuvuaano nnoori apira vaidiivo uuvaudiri kaanaivo vairavai. Ivo numa koo mmuyai gaanga voovau dioo vainno Anutuuqaa mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmioo tunoo: Ngia ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa mmooka hanigia mmida pikikiai na nnooriivaadiri ngii apino Anutuuqo ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaanaravaivee, ⁵tuduu mmuakiaa gioonna kiaapuuya Yerusareemaiaata vo yoosinna vo yoosinna Yutayaivaki vau yoosinnaiyaatama Yuvuaanaasi vida ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaa Anutuuqaa kiaa kookieema kioodoo nnoori Yorotaanaivakidiri Yuvuaano iya nnoori apiravai.

⁶Yuvuaano puara kamera yaasiivaadiri yaapaivaa roosi iima kioo uyu kioo nnabaivaadiri vaua roosi iima kioo ari tammaivaki rau kioo kaisaivaa nnoo ngengengoongaivaa suuyaivaa nneeravai. ⁷Ivooono gioonna kiaapuuya kiaa mmioo tunoo: Vaidi ni nnaagiai nninaraivo nnoonna vaidivai. Na kiisa vaidivai. Hama na yopeema mmooi vareera ngiaammuauvai roosiima variee inna yuku nnabaivaitana yeenaivaitana rakuasaa kiee utu radaanaravai. ⁸Na kati mmanna nnooriivaadiri ngii apuaunoo. Ivooono ni yaataraiivooono Anutuuqaa Mmannasa Yoketaivaa tino too ngii aakiaana varinaravaivee, tiravai.

Yuvuaano Yisuunna nnoori apuduu Sataango inna yaparairavai
(Matai 3:13–4:11; Rukaaso 3:21-22; 4:1-13)

⁹Ii suai ivaki Yisuuva Karirayaa vau yoosinna kiisa Nasareetadiri pikioo Yuvuaanaasi ngioo nnoori Yorotaana ivaki oro duduu Yuvuaano inna apiravai. ¹⁰Inna apu kioodoo Yisuuva nnooriivakidiri numa siriivau duu saivaata reeri tooduu ngiauvo rusiti varoo vioo sai ngioo sauduu Mmannasa Yoketaivo ngiaamma mirunnaivaa roosuuvooono tuoo tuoo innayaa variravai. ¹¹Innayaa varuduu rikiooduu ngiau aapuuvakidiri Anutuuqaa kuaivo tuoo tunoo: Na aiyara mmuduuya ruee na i tauko pinaama ni yoketaivoo. A ni Maapu tuanaakuavee, tiravai.

¹²Tuduu tuu saivaata Mmannasa Yoketaivo yaagueeqama Yisuunna titoodoo koo mmuyai gaanga voovaura viravai. ¹³Oro hara kioo varuduu taara vaidivaitana yuku yaaku taika kioo suaiyauvaa ivaki varuduu ivo muaraagakiaiveera Sataango numa inna iinno teeravai. Ii yoosinna ivaki fayai mmararaa avaikarauya suvuauduu aangeraiya tuma Yisuunna tuqinnada haitaturavai.

Yisuuva tavau vareera vaidi taarama taaramaara tiravai
(Matai 4:12-22; Rukaaso 4:14-15; 5:1-11)

¹⁴Vaidiiva Yuvuaanaa oovi nnauvaki yapa kioodoo ivaki varuduu Yisuuva Karirayaa vioo Anutuuqaa mmayaaya yoketaivaa gioonna

kiaapuuya kiaa mmioo ¹⁵tunoo: Anutuuqo mmataama kioo suaivo aa vainima nninoo. Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira suaivo kiisa suai nninaravai. Ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada hanigiada mmayaaya yoketaivaara kua kutaavaivee kiatee, tiravai.

¹⁶Yisuuva nnaagiai nnoori haruunga Karirayaa siriivau vioo tooduu tavau vareera vaidiivaitana Simoono ari kataivo Adiriaasoooyarii inna teeda vaidiavaura nnooriivaki ngiari utua vaaheeyauvaa kagaari kiada tu kiada vauduu ¹⁷Yisuuva ivaitana tunoo: Ngia ni nnaagiai nnikiai na ni kuaivaa ngii giaa ngii minai ngia tavau vareerayaama gioonna kiaapuuya vitada niisi ngiatee, ¹⁸tuduu rikiada makee tuduu ivaitana ngiari utua vaaheeyauvaa pikiada inna nnaagiai viravai.

¹⁹Vida Yisuuva vioo tooduu Sevetainna mmaapuuvaitana Yakoopaya Yuvuaanaya ngiari kanuuvaki varida ngiari utua vaaheeyauvaa sapiraida variravai. ²⁰Sapiraida varuduu Yisuuva ivaitana too suaivaki ni nnaagiai ngiateera ivaitanaara tuduu ngiari gioonnaata ngiari mmoori varoo vaidiiaatama kanuuvaki pikiada inna nnaagiai viravai.

Vaidiivaaki mmagia maisaivo topauvaa Yisuuva titeeravai
(*Rukaaso 4:31-37*)

²¹Iya vidada yoosinna Kapanaua oro varuduu Yutayaiya kati varira suaivo nnuuduu Yisuuva nuunaira nnauvaki vioo gioonna kiaapuuya Anutuuqaa mmayaayaivaa kiaa mmuduu rikiada ²²inna kuaivaa rikiooya iva tuu kuaivaara kaayauma nnikiarairavai. Hama iva Anutuuqaa kua mmaanna kiaa mmiraiya roosiima tirainno ari vookarau yaagueeqaivo inna tasipooduu kua tiravai.

²³Ii suai ivaki vaidiivaa aakiaivaki mmagia maisaivo topauvo nuunaira nnauvaki ngioo kai tuoo ²⁴mmagia maisaivo inna kiaa mmuu kuaivaa tunoo: Yisuu-o, Nasareetaa vaidikuavee. E aaniivai ti iinarainna ngiannanee? A ti ruputu taikaanara ngiannanee? Vaa na i tauvai. A Anutuuqaa vaidi yoketaa tuanaakuavee, ²⁵tuduu rikioo Yisuuva yaagueeqama mmagia maisaivaa tunoo: Sa kua tirainna vaidiivaa aakiaivakidiri tiee kuanee, ²⁶tuduu rikioo mmagia maisaivo vaidiivaa aakiaivakidiri tuoo kuanara uuduu ivo pinaama yuku yaaku hannatotauduu mmagia maisaivo inna aakiaivakidiri kaayauma kai kai tuoo mmaanai tuoo viravai. ²⁷Tuoo vuduu rikiada mmuakiaa gioonna kiaapuuya nnikiaraida ngiari yapara ngiari yaparaida tunoo: Inna aaniivainnee? Inna karaasa kuavainno tiinnee? Aa vaidi aavo yaagueeqa vaidivai kieeta vaidiaano tirayaama mmagia maisaiyauvaa yaagueeqama tikiyai kuaano, ²⁸tuduu rikiada Yisuuva uu mmooriyauvaa gioonna kiaapuuya teeda vida mmuakiaa Karirayaa vau yoosinnaiyauvaki varuuya kiaa mmuduu rikieeravaivee.

Yisuuva kaayau nniitarooya tuqinneeravai
(Matai 8:14-17; Rukaaso 4:38-41)

²⁹Yisuuvaata ari ngiaammuadootama Yakoopaya Yuvuaanaya tasipama nuunaira nnauvaki pikiada Simoonaya Adiriaasaya nnauvaki safuuma viravai. ³⁰Vida tooduu Simoonaa nnummuayaanna nniitarooduu ikiyanaa tooduu mmaatayaa nnaasu vauduu innara Yisuunna kiaa mmiravai. ³¹Inna kiaa mmuduu rikioo innasi vioo inna yaakuuvaudiri vararu utuduu diitooduu ikiyanaivo taika kiooduu yeennaivaa iya mmiravai.

³²Hannauduu suaivo haatapooduu rikiada gioonna kiaapu vooyaano ngiari seena gioonna kiaapu nniitarooyaatama vooya aakiaiyavaki mmagia maisaiyauvo varuuyaatama vitada Yisuunnasi nniravai. ³³Mmuakiaa gioonna kiaapu yoosinna varuuya nnidada nuunaida nnau keegiaivaki dida vauduu ³⁴Yisuuva kaayau nniitaroo ari vookara ari vookarauya tuqinnoo kaayau mmagia maisaiya vooya aakiaiyavaki varuuya tuduu pikiada viravai. Mmagia maisaiya Yisuunna arinaima toovaara iya kua tivoora Yisuuva iya oooqo tiravai.

Yisuuva Karirayaiya mmayaaya yoketaivaa kiaa mmiravai
(Rukaaso 4:42-44)

³⁵Heenanaanna upisi saivaata Yisuuva diitoo nnauvaa pikioo yoosinnaivaata pikioo oro kumina mmata voovau varioo yaaku vareeravai. ³⁶Yaaku varoo varuduu Simoono ari saiyaatama diitada vida innara buaama rada nuaida tooduu ³⁷iva iya too vauduu teeda inna tunoo: Mmuakiaaya aiyara buaama rada nookiaanoo, ³⁸tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Pikiada nnikiai ta aa yoosinna vaini vai aayavaki kuaaravee. Anutuuqaa mmayaaya yoketaivaa iyaatama fai na kiaa mminaraivaara kuaaravee. Na iyaatama kiaa mminaraivaara tiiravaivee, ³⁹kiaa kioo ivaki pikioo mmuakiaa yoosinnaiyauvo Karirayaa vauyavaki vioo ngiari nuunaira nnauyavaki Anutuuqaa mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmioo mmagia maisaiyauvaa tuduu iyakidiri tiida viravai.

Yisuuva buunna hooya mmamma roosuuvaa tuqinneeravai
(Matai 8:1-4; Rukaaso 5:12-16)

⁴⁰Vaidi voovai mmammaivo buunna hooya mmamma roosuuvono Yisuunnasi numa toorivu yau haroo yaagueeqama inna yaparainno tunoo: A ni mmammaivaa tuqinnaanaree tiee aikiooma tuqinnaanaravaivee, ⁴¹tuduu rikioo Yisuuva pinaama innara boo tioo ari yaakuuvaa reeti innayaa utuoo tunoo: Fai na i tuqinnaanaravai. Na tino i mmammaivo yoketaakiaivee, ⁴²tuduu tuu saivaata buunna hooya

mmamma roosuvo taikooduu kati hara kioo variravai. ⁴³Kati hara kioo varuduu Yisuuva kua yaagueeqama innaata tuoo akiairauduu inna titoo ⁴⁴tunoo: Sa viee aavaara gioonna kiaapu voovai kiasa mmianee. Akiairaama Anutuuqaara kati puara hudeera vaidiiva ai mmammaiva inna vitaakianee. I mmammaivo yoketaivaara nnaaruaa vaidi Musiiva tuuvaugiataama puara sipisiipaiva kati ruputu kiese Anutuuqaara hudaanee. Hudanai rikiada gioonna kiaapuuya i mmammaivo yoketaivaara arinaima teeda rikiaaravaivee, ⁴⁵tuduu rikioo hama inna kuaivaa rikioo pikioo vioo gioonna kiaapuuya mmannammanna kiasa mmiravai. Kiasa mmuuvaa iya inna suvuaivoora kiasa Yisuuva hama yoosinnaivaki kooyaa nuairavai. Ivo oro koo mmuyai gaanga yoosinnaiyauvaki hara kioo varuduu gioonna kiaapuuya vo yoosinna vo yoosinnaiyauvakidiri innasi nniravai.

Yisuuva vaidi voovai mmammaivo putuuvaa tuqinneeravai
(*Matai 9:1-8; Rukaaso 5:17-26*)

2 ¹Vo suai voovaki Yisuuva kava vara ranoo yoosinna Kapanaua vuduu ari nnauvaki varuu kuaivaa kaayau gioonna kiaapuuya rikiada ²innasi nnida nuunaida nnauvaa suvuai kiada sipu oyaivakiaata nnau oyaivakiaatama suvuai kioodoo Yisuuva mmayaaya yoketaivaa iya kiasa mmiravai. Iya kiasa mmioo varuduu ³vaidi vooyaano vaidi voovai yuku yaaku putuuvaa taarama taaramadoono taina rau varada Yisuunnasi nniravai. Nnida tooduu gioonna kiaapuuya suvuai kiada varuduu hama inna varada Yisuunnasi ngiaara aataruuvootairavai. ⁴Hama aataruuvootauduu iya Yisuuva duupinnainningiaa ngiau aapu karada tausiivaa rabara kiada hiriraiyauvaa ravarata kiada idadiri yuku yaaku putuu vaidiivo ari kegeennaivau vauvaa Yisuunnasi reemma kioodoo tiiravai. ⁵Tuuduu rikioo iya ngiari yaata tinniiyauvaki vau kuaivaa Yisuunnara tunoo: Ivo aikiooma tuqinnaanaravaivee, tuu kuaivaa Yisuuva rikioo vaidi yuku yaaku putuuvaa tunoo: Boo, ni vaidivai, vaa na kiauko i mminnamminnaa maisaiyauvo taikainoo, ⁶tuduu rikiada kua mmaanna kiasa mmira vaidi ivaki varuuya ngiari yaata tinniyaa vau kuaivaa yaata utida tunoo: ⁷Mo dataama kioonno aa vaidi aavoono ariiyara yaata utuoo Anutuuqaa roosiima kua tiinnee? Hama vaidi voovoona yopeema vaidiia mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaivaivee. Anutuuqo mmuaavoona vaidiia mminnamminnaa maisaiyauvaa rugeeraivoovee, ⁸tuduu rikioo Yisuuva akiairauduu iya yaata tinniyaa vau kuaivaa arinaima rikioo iya tunoo: Ngia aaniiraida ngii yaata tinniyaa vai kuaivaa yaata utida itaa kua kiasanee? ⁹Na tinara kuaivo dee kuavainno yoketainnee? Vara dee kuavainno ari vookarainnee? Fai na tinara: Vaa na kiauko i mminnamminnaa maisaiyauvo taikainoo, tinaranee? Vara na tinara: Diitee ai

kegeennaivaa varee kuanee, tinaranee? ¹⁰Aa mmata aavau Na Vaidiivaa Mmaapuuvooon vaidiia mminnamminnaa maisaiyauvaa rugeeraivaa nakaaravovee. Fai na iinai ngia ivaa taaravaivee, kiaa kioo vaidi yuku yaaku putuuvaa tunoo: ¹¹Na i kiaa i mmiaunoo. Diitee ai kegeennaivaata varee ai nnauki kuanee, ¹²tuduu rikiada gioonna kiaapuuya teeda vauduu ivo diitoo akiairauduu ari kegeennaivaata varoo viravai. Vuduu iya pinaama nnikiaraida Anutuuqaara kua yoketaivaa tida tunoo: Hama ta aqaa mmoori aavaa tauraa taunnavaivee, tiravai.

Yisuuva Riviinna maavee tuduu inna tasipama viravai
(*Matai 9:9-13; Rukaaso 5:27-32*)

¹³Yisuuva kava nnoori haruunga Karirayaa siriivau tioo tioo tuma tooduu gioonna kiaapu kaayauya innasi nnida nuunauduu iva kua yoketaivaa iya kiaa mmiravai. ¹⁴Kua kiaa mmi taika kioo kava vara ranoo Kapanaua vioo tooduu Arapainna mmaapuuvo Riviiva ari sikau takiisa vareera nnauvaki hara kioo varuduu Yisuuva inna too tunoo: Ni nnaagiai ngianee, tuduu rikioo diitoo inna nnaagiai viravai.

¹⁵Oro varioo Yisuuva Riviinna nnauvaki yeenna nnoo varuduu kaayau mmaanna tuu kuaivaa hatokeera gioonna kiaapu maisa vooyaata kaayau sikau takiisa vareera vaidi maisa vooyaata numa innaata ari ngiaammuauyaatama tasipama yeenna nneeravai. Kaayau gioonna kiaapu mmuaakaraakiaia Yisunna nnaagiai nuairaivara ii gioonna kiaapu iya Yisunnaata ari ngiaammuauyaatama tasipama yeenna nneeravai. ¹⁶Farisai vaidiiyakidiri Anutuuqaa kua mmaanna kiaa mmira vaidi vooyaano Yisuuva mmaanna tuu kuaivaa hatokeera gioonna kiaapu maisaiyaata sikau takiisa vareera vaidi maisaiyaata yeenna nneeda varuuvaa teeda Yisunna ngiaammuauya yaparaida tunoo: Mo aaniira ivo sikau takiisa vareera vaidi maisaiyaata gioonna kiaapu mminnamminnaa maisa suvuaiyaatama iya tasipama yeenna nnooriivaa nnainee? ¹⁷tuduu rikioo Yisuuva iya kuaivaa rikioo iya sai tunoo: Gioonna kiaapu homoriya hama kuminayaa nniitareeraiya tuqinneera vaidiivaasi kuaavai. Gioonna kiaapu nniitareeraiya nnaasu innasi kuaavai. Na hama gioonna kiaapu yoketaama variaya maavee tinaraiivara tiiravai. Gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisa suvuaiya na maavee tinaraiivara tiiravaivee, tiravai.

Yeenna nneeraivara ooqoo tuuvaara iya Yisunna yaparairavai
(*Matai 9:14-17; Rukaaso 5:33-39*)

¹⁸Vo suai voovaki Yuvuaanaa nnaagiai nuairiyaata vaidi Farisaiyaatama Anutuuqaara yaata utida ngiari yeenna nneeraivara ooqoo kiaa kiada kati varuduu gioonna kiaapuuya numa Yisunna yaparaida tunoo: Mo dataikiada vaidi Yuvuaanaa nnaagiai nuairiyaata vaidi Farisaiya nnaagiai

nuairaiyaatama Anutuuqaara yaata utida ngiari yeenna nneeraivaara ooqoo kiaa kiada kati variaani i nnaagiai nuairaiya hama itaa kiaannee? ¹⁹tuduu rikioo Yisuuva mmataira kuaivaa iya sai tunoo: Yaapeeri nneera suaivaki kieevatiivo gioonna kiaapuuya tasipama varikiai rikiada hama iya yeenna nneeraivaara ooqoo kiaravai. Fai nnaaravai. Kieevatiivo iya tasipama varii suaivaki hama iya yopeema yeenna nneeraivaara ooqoo kiaravai. ²⁰Fai suai voovai nninai rikiada vaidiiya kieevatiivaa vitada ruputikiai ii suai iyauvaki iya yeenna nneeraivaara ooqoo kiaravai.

²¹Hama gioonna kiaapu voovoono nnisi buruqa tapasiivaki karaasa buruqa kiisaivaa hatoka funnivai. Fai funnu kioo nnooriivakidiri fini kino karaasa buruqaivo yaagueeqainno fai buruqa nnisiivaa utu rapasi kino rikioo pinaama tapasinaravai. ²²Hama vaidi voovoono vuaina suuya karaasaivaa puara nnaba funnu kiaa nnisiivaki tusaa uyivai. Fai tusaa uyuu kino yapooma vuaina suuyaivo vainno yootano puara nnaba nnisiivo rusitinaravai. Rusitino rikioo vuaina suuyaivo tuoo vino puara nnabaivo maisainaravai. Iya karaasa vuaina suuyaivaa puara nnaba karaasaivaki tusaa uyuaavaivee, tiravai. Yisuuva nnisi aataruuvoota karaasa aataruuvootama hama yoketaama mmuaavau vauvaara itaa kua tiravai.

Vaidiia kati varira suaivaara Yisuunna yaparairavai

(Matai 12:1-8; Rukaaso 6:1-5)

²³Yutayaiya kati varira suai voovaki Yisuuva ari ngiaammuauyaatama yeennaivaa nnutuuvo vuuuta mmooriivaki nuairavai. Iya nuaida varida inna ngiaammuauya vuuuta iiraiyauvaa utu rasukua rada nuairavai.

²⁴Nuauduu Farisaiyaano iya teeda Yisuunna tunoo: Taanee. Ta kati varira suaivaki ti mmaanna tira kuaivo ooqoo tiraivaa aanii kieemaida i ngiaammuauya hatokaanee? ²⁵tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Ngia Davuitiinna mmayaayaivo yanaivau vaivaa jaarida hama tuqinnama rikiaavai. Nnaaruaa vaidi Davuitiivaata ari tasipama nuauyaatama kaayauma iya yeenna rauduu rikioo hama yeennaatauduu ²⁶ivo Anutuuqaara nuunaira nnauvaki vioo yeenna bereeta Anutuuqaaniee kiaa yapoo yeennaiyauvaa varoo nneeravai. Ti mmaanna tuu kua aataruuvo vainno tunoo: Anutuuqaara kati puara hudeeraiyaano nnaasu Anutuuqaaniee kiaa yapoo yeenna bereetaiyauvaa nnaatee, tuduaata ii suai ivaki Anutuuqaara kati puara hudeera kieeta tuanaivaa nnutuuvo Apiaitaava varuu suaivaki Davuitiiva ii kua ivaa hatoka kioo numa yeennaiyauvaa varoo nnoo ari tasipama nuauyaatama mmioo nnooduu hama Anutuuqo ooqoo tiravai, ²⁷kiaa kioo tunoo: Hama Anutuuqo Yutayaiya kati varira suaivaa aataruuvaa iikiateera nnaasu gioonna kiaapuuya yapa kieravai. Ivo gioonna kiaapuuya iima kioo iyara yaata utuoo kati varira suaivaa iyani yapa kieravai. ²⁸Na Vaidiivaa Mmaapuuvoono kati varira suaivaa nakaaravovee, tiravai.

Yisuuva vaidi yaaku sorogauvaa tuqinneeravai
(*Matai 12:9-14; Rukaaso 6:6-11*)

3 ¹Yisuuva kava vara ranoo nuunaira nnauvakira vioo tooduu vaidi voovai yaaku saivai sorogainno taminnumaunnuunno vuuvo ivaki variravai. ²Varuduu gioonna kiaapu vooya ivaki varuuya yaata utida tunoo: Yisuuva kati varira suaivaki inna tuqinnaarannee? kiasa inna puaisakama teeda vairavai. Ivo koonnama iinai rikiada kua pinaivaa innaki yapaaraivaara inna puaisakama teeda vairavai. ³Iya inna teeda vauduu Yisuuva vaidi yaaku sorogauvaa tunoo: Diitee numa aavau dianee, ⁴kiasa kioo gioonna kiaapuuya yaparainno tunoo: Ta kati varira suaivaki dee mmoorivai iikiarannee? Ti mmaanna tira kuaivo dataa kuainno tiinnee? Vara ta yoketaa mmooriivaa iikiarannee? Vara maisa mmooriivaa iikiarannee? Vara vaidi nniitaraivaa tuqinnaarannee? Vara vaidiivaa ruputu kiko putinarannee? tuduu rikiada kua seemuaa variravai. ⁵Kua seemuaa varuduu Yisuuva iyara inna nnannatooduu iya haitatuuma too iyara inna nnannatooduaata iyara boo tiravai. Ngiari tinni nnikiyuvo yaagueequvaara ivo iyara boo tiravai. Yisuuva vaidi yaaku sorogauvaa tunoo: Ai yaaku sorogainno taminnumaunnuuvaa raduda utuane, tuduu rikioo ari yaakuuvaa raduda utuduu yoketairavai. ⁶Yoketauduu Farisaiya ivaa teeda akiairauduu nuunaira nnauvaki pikiada kieeta vaidi Herootaa nnaagiai nuairaiyaatama nuunaida Yisuuva ruputuara inna mmaara kuaivaa kiasa teerama kieeravai.

Gioonna kiaapuuya nnoori siriivau nuunairavai

⁷Yisuuva ari ngiaammuauyaatama ivaki pikiada nnoori haruunga Karirayaa vida kioodoo kaayau gioonna kiaapuuya iya nnaagiai viravai. Gioonna kiaapuuya Karirayaivakidiriaata Yutayaivakidiriaatama ⁸Yerusareemaivakidiriaata Irumaivakidiriaatama nnoori Yorotaana sainai varuuvakidiriaata yoosinnaivaitana Turu Sitoona vainima varuuvakidiriaatama viravai. Yisuuva mmooriivaa uu kuaivaa rikioovaa iya inna nnaagiai innasi viravai. ⁹Vida varuduu Yisuuva ari ngiaammuauya tunoo: Gioonna kiaapuuya ni suvuakuarainnoo. Kanuuvaa varada niini teerakiatee, tiravai. ¹⁰Yisuuva kaayau nniitarooya tuqinnoovaa gioonna kiaapu nniitareeraiya innayaa utuaara inna suvuairavai. ¹¹Mmuakiasa suai gioonna kiaapu mmagia maisaiya iya aakiaana varuuya inna teeda vida varada inna yuku oyaivaki toorivu yau harada mmagia maisaiya iya kiasa mmuu kuaivaa aayanna tida tunoo: E Anutuuaqaa Mmaapu tuanaakuavee, ¹²tuduu Yisuuva yaagueeqama iya kiasa mmioo tunoo: Sa niyara kiasa kookieekiatee, tiravai.

Yisuuva ari ngiaammuauya mmataama kieeravai
(*Matai 10:1-4; Rukaaso 6:12-16*)

¹³Yisuuva taapiivaura vioo ari vitaanaree tuu ngiaammuauya innasi ngiateera tuduu innasi nnuduu ¹⁴yaakuuvaitana yukukidiri taarama

mmataama kioo iya tunoo: Ni tasipama nookiaaraivaara na ngii mmataama kiaunoo. Ngia Anutuuaqaa kua yoketaivaa gionna kiaapuuya kiaa mmiaaraivaara na ngii titanai kuatee. ¹⁵Fai ngia vikiai gionna kiaapuuyakidiri mmagia maisaiya titakiai kuateera yaagueeqaivaa na ngii minai kuaravee, tiravai. ¹⁶Yaakuuvaitana yukukidiri taarama ngiaammuauya ivo mmataama kiooya nnutuuyauvo ataama vainoo. Voovai nnutuuvo Simoono Yisuuvaano innara nnutu karaasaivaa Peterooso tiravai. ¹⁷Voovaitana Sevetainna mmaapu kato vayoovaitana Yakoopaya Yuvuaanayara Yisuuva karaasa nnutuuvaa Buainakiiso ivaitanaara tiravai. Nnutu Buainakiisa oyaivo ngiaarunna akuavai. Ngiaarunno akua karara tuneema taaravaitana kuaivaa karara tiravai. ¹⁸Voovai nnutuuvo Adiriaaso voovai nnutuuvo Piriipo voovai nnutuuvo Batoromaiva voovai nnutuuvo Mataiva voovai nnutuuvo Tumaaso voovai Arapainna mmaapuuvaa nnutuuvo Yakoopo voovai nnutuuvo Tariaaso vaidi vooya inna mmataivaa varoovaa kaayauma rapira vaidiivaa nnutuuvo Simoono ¹⁹voovai nnutuuvo Yutaaso Isariootovee. Ivoono nnaagiai Yisunna nnammutuaiya fai kooyaa inna vitainaraivaara kua yeena rau kieera vaidivai.

Farisaiya Yisunnara maisaira kuavai tiravai
(*Matai 12:22-32; Rukaaso 11:14-23; 12:10*)

²⁰Yisuuva ari varuu nauvaki oro ivaki varioo tooduu innaata ari ngiaammuauyaatama gionna kiaapuuya keenaa suvuai kioodoo hama ngiari yeenna nnaara suaivootairavai. ²¹Hama ngiari yeenna nnaara suaivootauduu Yisunna seenaiya gionna kiaapuuya itaama inna uuvaa rikiada inna vitaara nniravai. Vooyaano innara tunoo: Vaa ivo yaata duunaivaivee, tuuvaara inna vitaara nniravai.

²²Vaidi vooya Anutuuaqaa kua mmaanna kiaa mmiraiya Yerusareemadiri nnuuyaano innara tunoo: Mmagia maisaiya kieetaivaa Sataangaa nnutu voovai Beresebuuro inna aakiaivaki varinoo. Variivoono ari yaagueeqaivaadiri mmagia maisaiya vaidiia aakiaiyauvaki variyai titaikiai kuaavaivee, ²³tuduu rikioo Yisuuva gionna kiaapuuya tuduu innasi nnuudu mmatayaa diaa mminnaiyauvunudiri mmataama kioo kua voovai iya kiaa mmioo tunoo: Mo dataama Sataango ari seena mmagia maisaiya titanai kuaarannee? Hama yopeemavee. ²⁴Fai gionna kiaapuuya mmuaa mmatavau variyai rapidada ivaudiri raubiriida mmarammaraama varida hama yopeema mmuaavau yaagueeqama varirama kiada fai taikaaravai. ²⁵Fai gionna kiaapu mmuaa nauvaki variyai rapidada vida raubiriida mmarammaraa varida hama mmuaavau yaagueeqama varirama kiada fai muaraagakiaaravai. ²⁶Itaama vainai fai Sataangoota ari seena mmagia maisaiyaatama rapuonnonno kinai fai mmarammaraa varida hama mmuaavau yaagueeqama varirama kiada fai taikaaravaivee, tiravai.

²⁷Ivo itaa kua kiao Sataangaara kava vo kuavai mmataama kioo tunoo: Fai vaidi voovono yaagueeqa vaidiiva nnauvaki vioo inna hoonaiyauvaa ariiyara varaanaree kiao kioo hama sabi kuanaravai. Fai tauraa vaidi yaagueeqaivaa yuku yaakuuvaa yeenaadiri ranaa rau kioo vioo inna nnauvakidiri inna hoonahaanaiyauvaa varaanaravai.

²⁸Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Fai vaidiiva mminnamminnaa maisa mmuakiaayauvaatama mmuakiaa maisa kua kiaiayauvaatama fai Anutuuoqoono rugaanaravai. ²⁹Fai gioonna kiaapu voovono Mmannasa Yoketaivaara maisavaivee tiivaa fai hama Anutuuoqo ivaa rugaanaravaivee. Fai tupatupaa vainaravaivee, tiravai. ³⁰Vaidi Anutuuoqaa kua mmaanna kiao mmiraiya Yisuunnara tunoo: Mmannasa maisaivo inna aakiaana varinoo, kiao kiada Mmannasa Yoketaivaara maisavaivee, tiravai.

Yisuunna kaanoota kataunnaiyaatama innara tiravai
(*Matai 12:46-50; Rukaaso 8:19-21*)

³¹Yisuunna kaanoota ari kataunnaiyaatama numa mmaanai dida vaida tiisi tummuaneera innara tiravai. ³²Iya innara tuduu gioonna kiaapuuya inna suvuau kiada varuuya inna tunoo: Aa mmiaa i kaanoota i kataunnaiyaatama aiyara kiaanoo, ³³tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Ni noonna tuanaivaata ni gata tuanaiyaatama vaa ngia taavaivee. Na ni noonna tuanaivaaraata ni gata tuanaiyaraatama mmuduuya ruauneema dee gioonna kiaapuvara na mmuduuya ruaunnee? ³⁴kiao kioo gioonna kiaapu ivaki varuuya haitatuuma too iya tunoo: Aqaayaano ni noova ni gataunnaiya variaano. ³⁵Gioonna kiaapu voovono Anutuuoqaa tinniivau vai kuaivaa tuqinnama rikioo iinnonno inna ni gata vayaa ni nunna nayaa ni noova varinoo, tiravai.

Yisuuva uru rututuooma kioovaudiri mmataama kioo tiravai
(*Matai 13:1-9; Rukaaso 8:4-8*)

4 ¹Yisuuva keenaa nnoori haruunga mmaagaivau dioo vainno mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiao mmiravai. Kiao mmioo varuduu gioonna kiaapu kaayauya inna suvuauvaara kanuuvaki karoo varioo feena roo oro nnoori tooyaivaki kioo ivaki varioo kuaivaa iya kiao mmiravai. Kuaivaa iya kiao mmudu rikiada gioonna kiaapuuya nnoori mmaaga ivau varuduu ²iva mmatayaa diaa mminnaiyauvunudiri mmataama kioo kaayau kuaiyauvaa tioo vo kuavai iya kiao mmioo tunoo: ³Rikiaatee. Vaidi voovono yeenna uruuyauvaa varoo ⁴oro ari mmooriivaki rututuooma roo nuaikio vooyauvai ari mmoori tammaivau aataruuvo vaivau tuoo kuaikiai ngiaammaiya tuma porooma nnaavai. ⁵Uru vooyauvai tuoo sikau tasipama vai mmataivau tuoo vioo uruoo hama kaayau mmataivo vaivaara kiisa suai urikio too ⁶suaivo ngioo

taikio maisaikio hama tuukaivo hokobama kuaivaara akiairaama aasannaivai. ⁷Uru vooyauvai tuoo ooviyauvaki kuaikio ooviyauvo iyauvaa tasipama uruoo raputu kiaikio hama iiraataivai. ⁸Uru vooyauvai mmata yoketaivau tuoo vioo yoketaama urikio kaayau iiraiyauvo vaivai. Vooyauvakidiri iiraiyauvo vo vaidivai taika kioo vo vaidivai yaakuuvaitana (30) vaikio vooyauvakidiri iiraiyauvo taaravooma vaidiyya yuku yaaku taika kioo (60) vaikio vooyauvakidiri iiraiyauvo yaaku sai vaidiyya yuku yaaku taika kioo (100) vaivaivee, ⁹kiaa kioo tunoo: Gioonna kiaapu voovoono arinaima kua rikiaivoono ii kua ivaa arinaima rikiaivee, tiravai.

Yisuuva mmataama kioo kua oyaivaa tiravai

(Matai 13:10-17; Rukaaso 8:9-10)

¹⁰Nnaagiai Yisuuva hara kioo varuduu rikiada ari ngiaammuauyaataama gioonna kiaapu vooya inna kuaivaa rikioooyaataama mmatayaa diaa mminnaiyauvunudiri mmataama kioo tuu kuaiyauvaara inna yaparairavai. ¹¹Yaparauduu Yisuuva iya sai tunoo: Anutuuoqo gioonna kiaapuuyara dira kua oyai haumaki vaivaa fai na ngii giaa ngii minai ngiengieenoo arinaima rikiaaravai. Gioonna kiaapu homoraiya mmuakiaa kuaiyauvaa rikiada kati mmanna mminnaiyauvunudiri mmataama kioo tii kuaiyauvaa rikiada hama tuqinnama rikiaavai.

¹²Ivaara fafaaraivo vainno tinoo:

Iya teedada mmanna avuuyauvaadiri taavai.

Iya rikiadada mmanna yaataiyauvaadiri rikiaavai.

Hama iya tuqinnama teeda

hama arinaima rikiaavai.

Iya arinaima rikiada hanigiaatiri.

Anutuuoqo iya mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaitirivee.

Fafaaraivoono itaa kua tiivai. Iya sa tuqinnama teeda arinaima rikiaateeraivaara na mmatayaa diaa mminnaa vooyauvunudiri mmataama kiee iya kiaa mmiauvaivee, tiravai.

Yisuuva uru rututuooru kua oyaivaa kooyaa tiravai

(Matai 13:18-23; Rukaaso 8:11-15)

¹³Yisuuva itaa kua kiaa kioo iya yapara ruoo tunoo: Na uruyaadiri mmataama kiau kuaivaa ngia hama arinaima rikiada dataama vo kua vo kuaivaa na ngii giaa ngii minai ngia rikiaarannee? ¹⁴Vaidi yeenna uruuyauvaa rututuooovo Anutuuoqaa mmayaaya tira vaidiivaa roosiivai.

¹⁵Uruuyauvo aataruuvau tuoo kuaiyauvo gioonna kiaapuuya Anutuuoqaa mmayaayaivaa rikieeraiya roosiivai. Iya rikiaavo Sataango iya rikiaa saivaata numa mmayaayaivo iya aakiaana vaivaa varoo kuaivai.

¹⁶Uruuyauvo sikau tasipama vai mmataivau tuoo kuaiyauvo gioonna kiaapu vooya roosiivai. Iya Anutuuqaa kuaivaa rikiada iya rikiaa saivaata kaayau siriga tasipama varaavai. ¹⁷Uruuyauvo uruoo hama tuukaiyauvo mmeepi kuaiyauvaa roosiima iya hama kuaivaa ngiari aakiaana yapeerama kiada kiisa sui nnaasu Anutuuqaa yaagueeqakiaavai. Iya Anutuuqaa kuaivaa iikiaivaara gioonna kiaapuuya maisa mmoori mmuaararavai iya mmiaani rikiada iya makee tikiari Anutuuqaa aataruuvaa pikiaavai. ¹⁸Uruuyauvo ooviuyavaki tuoo kuaiyauvo gioonna kiaapu vooya roosiivai. Iya Anutuuqaa kuaivaa rikiadaata ¹⁹mmatayaa diaa mminnaiyauvaa varaaraivaara kaayauma yaata utida sikau varaaraivaara yaata utida mmuduuya rida mminnaa ari vookara ari vookaraiyauvaa iya varaataivaara kaayauma yaata utuaavo iyauvoono iya suvuaingo Anutuuqaa kuaivaa rugaikio rikioo hama iiraataivai. ²⁰Uruuyauvo mmata yoketaivau tuoo kuaiyauvo gioonna kiaapu vooya roosiivai. Iya Anutuuqaa kuaivaa rikiada varakio kuaivo iya aakiaana urikio iiraiyauvo ataama vaivai. Vooyaki kiisakiangii iiraiyauvo (30) vaikio vooyaki voota nnoonnama (60) vaikio vooyaki kaayau (100) vaivaivee, tiravai.

Hama kuu yavaivaadiri toobaivaa rummua apivai
(*Rukaaso 8:16-18*)

²¹Yisuuva itaa kua kua kioo tunoo: Hama gioonna kiaapu voovoono toobaivaa subi kioo varoo oro yapa kioo kuu yavaivaa varoo toobaivau tuarapatikama rummua apu kuaikio vaivai. Hama ivo toobaivaa varoo oro terenaivaa mmemmaivaki yapa kuaivai. Hameetavee. Ivo toobaivaa varoo kiikoo koovau hirivai. ²²Ivaa roosiima makee mmuakiaa mminnaiyauvo rummua apu kiaiayauvo fai kooyaa vainai mmuakiaaya taaravai. Kuaivaa na makee gioonna kiaapuuya kuaa mmiaukai hama tuqinnama rikiaivaa fai vo sui mmuakiaa gioonna kiaapuuya rikiaaravai. ²³Gioonna kiaapu voovoono arinaima kua rikiaivoono ii kua ivaa arinaima rikiaivee, tiravai.

²⁴Ivo itaa kua kua kioo iya tunoo: Ngia rikiaa kuaivaara arinaima yaata utida rikiaatee. Fai ngia koonnama rikikio kiisakiata ngiiki vainaravai. Fai ngia yoketaama rikikio mmayaayaivo ngii tinniiyavaki pinaavai vainaravai. Fai gioonna kiaapuuya yoketaama rikiaiya Anutuuqo yaagueeqaivaa iya mminai vo kua vo kuaivaata rikiaaravai. ²⁵Ivaara gioonna kiaapu voovoono ni kuaivaa arinaima rikiaivoono fai Anutuuqo ari vo kua vo kuaivaa inna kuaa mmino rikiaanaravai. Gioonna kiaapu voovoono kiisa kuaivo inna yaatana vaivaa fai yapooma taunnu kino hama innaki kuaivootainaravaivee, tiravai.

Uruuyauvo uruuvaudiri Yisuuva mmataama kioo tiravai

²⁶Yisuuva itaa kua kua kioo iya tunoo: Vaidiivo uruuyauvaa rututuooma kuaikio urineema Anutuuqo tiyara diraivo vainnonno

pinaavai vainoo. Vaidi voovoono mmooriivaki yeenna uruuyauvaa rututuooma kioo ²⁷numa vuru vaivo pataikio oro mmooriivaa varaivai. Ivo vaikia ditakie mmannammanna itaikio kio yeenna uruuyauvo uruoo pinaa kaiyauvai diivai. Uruuyauvo urii aataruuvaa hama ivo too rikiaivai. ²⁸Mmataivo ariinoo uruuyauvaa virikiokio pinaa kioo apuuyauvonnaadee vaikio nnaagiai apaiyauvo vaikio aikiooma iiraiyauvo vaivai. ²⁹Iiraiyauvo yootoo apuunno nneeravaata vaivaara vaidiivo avaikarai paipa hovekauvaadiri varoo numa rutakaivaivee, tiravai.

Yisuuva uru kiisa masateeraivudiri mmataama kioo tiravai
(*Matai 13:31-32,34; Rukaaso 13:18-19*)

³⁰Yisuuva itaa kua kiaa kioo tunoo: Anutuuoqo gioonna kiaapuuyara diraivo inna aaniivai roosiivainnee? Na dee mmatayaa diaa mminnaivudiri mmataama kiee ngii giaa ngii minarannee? ³¹Anutuuoqo gioonna kiaapuuyara dira mmayaayaivo uru kiisakiata nnaammuaya uruuvaa roosiivaa nnutuuvo masateeraivaa roosiivai. Uruuvo kiisakiata vaikio mmuakiaa mminnaiyauvaa uruuyauvoono ii uru ivaa yaataravai. ³²Vaidi voovoono ii uru ivaa varoo mmataki rututuooma kiaikio uruoo ngioo vioo pinaa kioo mmuakiaa annaanna mmaguyaiyauvaa yaataroo dioo vainno hammara pinaiyauvaa haraikiai ngiaammaiya numa ngiisaiyauvaa iyauvaki heeka kiada vakiaavaivee, tiravai.

³³Yisuuva itaa kua kiaa kioo ii mminnaa ivudiri mmataama kioo tuu kua iyauvaa roosuuvaa ivo kaayau mminnamminnaiyauvunudiri mmataama kioo tuu kuaiyauvunudiri ari mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kua mmiravai. Iya arinaima rikioo kuaivaa nnaasu iya kiaa mmiravai. ³⁴Mmuakiaa kuavai mmatayaa diaa mminnaiyauvunudiri mmataama kioo tiravai. Vo suai ari ngiaammuaudaa nnaasu sudu vitoo mmataira kua oyaidaa kooyaa iya kiaa mmiravai.

Yisuuva yuunna yaamurukaivaa tuduu taikeeravai
(*Matai 8:23-27; Rukaaso 8:22-25*)

³⁵Ii suai ivaki hannauduu upisipisuuduu Yisuuva ari ngiaammuauya tunoo: Nnikiai ta nnoori haruungaivaa sainai kuaaravee, ³⁶tuduu gioonna kiaapu nuunauya ivau uduu ari ngiaammuauya iya pikiada Yisuuva varuu kanuuvaki karada inna tasipama viravai. Vuduu ari vo kanuuyauvootama iya tasipama viravai. ³⁷Vududuu yuunna yaamurukaivo nnooriivudiri nnuduu nnooriivo korokoroono ketekaateenno kanuuvaki ngioo vioo mmuugiaina uduu ³⁸Yisuuva kanuuvaa rakanainningiaa kunnaivau vuru vauduu iya inna yuruuma kiada inna tunoo: Vitaira-o, nnooriivo kiisa suai ti raputinara iinoo. Hama a tiyara boo kiannanoo, ³⁹tuduu rikioo diitoo yuunnaivaa yaagueeqama ooqoo tioo nnooriivaa tunoo: Pikiee tirooma varianee, tuduu yuunnaivo pikiooduu nnooriivo tirooma variravai.

40 Tirooma varuduu Yisuuva iya tunoo: Ngia aaniira aatuuda variaannee? Aaniira ngia hama niyara kutaavaivee kiaannee? 41 tuduu rikiada kaayauma aatuuda ngiari kiasa mmi ngiari kiasa mmiida tunoo: Anna dee vaidivainnee? Ivo yuunnaivaata nnooriivaatama tikiai rikiada akiairaama taikaavaivee, tiravai.

Yisuuva mmagia maisa varuu vaidiivaa tuqinneeravai
(*Matai 8:28-34; Rukaaso 8:26-39*)

5 ¹Yisuuva ari ngiaammuauyaata nnoori haruungaivaa sainai vau mmataivaa nnutuuvo Keraseenga vida ²Yisuuva kanuuvaa pikioo reemi roo saivaata tooduu vaidi putuuya hau oonauyauvakidiri vaidi voovoono Yisunna saidi tiiravai. ³Ii vaidi ivaa aakiaivaki mmagia maisaivo topauvoono vaidi putuuya hau oonauyauvaki nnaasu hara kioo variravai. Hara kioo varuduu hama yopeema vaidi voovoono inna yuku yaakuuyauvunu yeena rairavai. ⁴Vaa kaayauneetu vaidiia inna vitada yuku yaakuuyauvunu yeena yaagueeqaivaadiri ranaa rau kiooduu mmuakiasa suai ivo ari yaakuuvaitanaudiri yeena yaagueeqaivaa rannakekaama kioo ari yukuuvaitanaudiri yeena yaagueeqaivaa rutatooma kioo rakeeravai. Ivo yaagueeqauvaara hama vaidiia yopeema inna ooqoo tiravai. ⁵Ikiannagisanna heenagieena ivo vaidi haira oonauyauvaki nuainno varioo taapiiyauvunuaatama nuainno varioo kai kai tioo sikauyauvaadiri ari mmammaivaa hatokeeravai.

⁶Ivoono ngieeradiri Yisunna too seenoo tuoo inna yuku oyaivaki toorivu yau haroo ⁷innara puaisakama aayanna roo mmagia maisaivo inna kiasa mmu kuaivaa tunoo: Yisuu-o, Anutuuqo mmuakiasa mminnamminnaayauvai yaataraivaa Mmaapukuavee. A aaniivai ni iinarainna ngiannanee? Na Anutuuqaa nnutu tasipama yaagueeqama i kiaunoo: Sa ni rupertuane, kiaunoo. ⁸Yisuuva innaata kua tioo varioo inna tunoo: Mmannasa maisa-o, aa vaidi avaakidiri tiee kuane, tuuvaara ivo itaa kua tiravai. ⁹Yisuuva inna yaparainno tunoo: Ai nnutuuvaa kianee, tuduu rikioo kaayau mmagia maisaiyauvo inna aakiaivaki varuuyauvaara ivo inna sai tunoo: Ni nnutuuvo Kaayauvavee, ¹⁰kiasa kioo Yisunna makee tuduu yaagueeqama tunoo: Sa mmagia maisaiya titanai voopira kuatee, tiravai.

¹¹Tuduu kaayau puaraiyauvo taapiivau yeenna nneeda varuduu ¹²mmagia maisaiya vaidiivaa aakiaivaki topauya yaagueeqama Yisunna tunoo: A ti titanai ta puaraiya aakiaiyauvaki kuaaravee, ¹³tuduu rikioo Yisuuva ee-oo tuduu mmagia maisaiya vaidiivaa aakiaivakidiri pikiada puaraiya aakiaiyauvaki vuduu mmuakiasa puara kaayau (2000) rereevau mmeepi seenada vida nnoori haruungaivaki putu taika kieeravai.

¹⁴Putu taika kiooduu vaidi puaraiyara haitatuuraiya seenada vida mmayaayaivaa gioonna kiaapu yoosinnaivaki varuuyaata annaanna

nnauyauvaki voopi voopi varuuyaata kaa mmiravai. Kiaa mmuduu rikiada gionna kiaapuuya yoosinnaivaki pikiada Yisuuva ivaki uu mmooriivaa taara nniravai. ¹⁵Iya Yisuunnasi nnida tooduu vaidiivaa aakiaivakidiri kaayau mmagia maisaiya pikiada vuuvoono vaa ari uyira rairaiyauvaa uyu rau kioo kati hara kioo varuduu ari yaataivo yoketauduu gionna kiaapuuya innara aatuuravai. ¹⁶Vaa tauraa Yisuuva uu mmooriivaa tooyaano vaidi vaa mmagia maisaiya inna aakiaivakidiri pikioovaraata puaraiyaraatama iya kaa mmiravai. ¹⁷Kiaa mmuduu rikiada iyaata mmaayootaiyaatama Yisuuva iya yoosinnaivakidiri pikioo kuaiveera inna yaagueeqama tiravai.

¹⁸Tuduu Yisuuva kanuuvaki karoo varuduu vaidi vaa mmagia maisaiya inna aakiaivakidiri pikioovo inna yaagueeqama yapara ruoo tunoo: Kii neeta kuanaravee, ¹⁹tuduu rikioo ooqoo tioo inna tunoo: Kava vara ranee ai seenaiyasi viee Udaangaivo aiyara boo tioo i iima kiai kuaivaa iya kaa mmianee, ²⁰tuduu rikioo vaidiivo vioo yoosinna pinaivaa aakiaivaki vau yoosinna yaakuuvaitana nnutuuvo Dikaporiisa ivaki nuainno varioo gionna kiaapuuya Yisuuva inna iima kioo kuaivaa kaa mmuduu rikiada mmuakiaaya inna kuaivaa rikiooya nnikiariravai.

Yisuuva Yairiinna raunnaivaata gionna voovaatama tuqinneeravai
(*Matai 9:18-26; Rukaaso 8:40-56*)

²¹Yisuuva ari ngiaammuauyaata kanuuvaa varoo kava vara ranoo nnoori haruunga sainai ngioo oro siriivau varuduu kaayau gionna kiaapuuya innasi nuunaida variravai. ²²Innasi nuunaida varuduu vaidiivaa nnutuuvo Yairiiva nuunaira nnauvaa kieetavai varuuvoono numa Yisuunna too ngioo varoo inna yuku oyaivaki toorivu yau haroo ²³yaagueeqama inna yaparainno tunoo: Ni naunnainningiaa nniitaraikio putinara iinoo. Ha ngiannanee? Inna nniitaraivo pikino ivo diitoo hara kioo variaiveera numa innayaa ai yaakuuvaitana utuane, ²⁴tuduu rikioo Yisuuva inna tasipama vioo varuduu gionna kiaapu kaayauya inna vata rada vida inna suvuau kieeravai.

²⁵Gionna voovoono kabaa vira aataruuvo tupatupaa innaki vaududuu nuanu yaakuuvaitana yukukidiri taara nuanu taika kioo varuu gionnaivo varioo ²⁶tutaaqaiyasi makemakee aataru roo varuduu kaayau nniitarooduu ari sikau pinaivaa kagaari taika kioodoo homo kabaa vira aataruuvo innaki nnaasu vairavai. ²⁷⁻²⁸Iva Yisuuva yoketaa mmoori uu kuaivaa rikioo ariiyara yaata utuoo tunoo: Fai na kati inna buruqaivau utino too ni kabaa vira aataruuvo taikanai na kava kati hara kiee varinaravaivee, kaa kioo gionna kiaapuuya nuunau aakiaidaadiri ngioo oro Yisuunna mmookai dioo vainno ²⁹inna buruqaivau kiisama utuduu akiairauduu inna kabaa vira aataruuvo taikoodoo rikioo ari nniitaroovo taikoovara arinaima rikieeravai. ³⁰Rikiooduu akiiraama

Yisuuva vaidi tuqinneera yaagueueqaivo innakidiri vuuva rikiio gioonna kiaapuuya nuuna aakiaivaki hanigioo iya yapara ruoo tunoo: Gioono ni buruqaivau utiinee? ³¹ tuduu rikiada ari ngiaammuauya inna sai tunoo: Gioonna kiaapuuya i suvuakuaivaa vaa a taannanoo. Mo aaniira a kiannanoo: Gioono ni buruqaivau utiinee? kiannanee? ³² tuduu rikiio Yisuuva inna utuuvaara homo buainnonno tooduu ³³ gioonnaivo Yisuuva inna tuqinnoovaa rikioovaa aatuunno biribiriinno ngioo varoo inna yuku oyaivaki toorivu yau haroo ari nniitaroo kuakuaakua eeyaayauvai kooyaa inna kiasa mmiravai. ³⁴ Inna kiasa mmuduu rikiio inna tunoo: Ni nunnakuavee. A yaagueueqama niyara kiannanoo: Aikiooma ni tuqinnaanaravaivee, kiannaivaarainna vaa a yoketaama hara kiee variannanoo. Diitee ausa nuufa tasipama eeyaara i nniitaraivo taika kinai kuane, tiravai.

³⁵ Yisuuva itaa kua tuu saivaata Yairiinna nnauvakidiri vaidi vooya numa Yairiinna kiasa mmida tunoo: Vaa i raunnaivo putivaivee. Mo aaniira Vitairaivaa vitee kuanara iikiannanee? Pikiaanee, ³⁶ tuduu rikiio Yisuuva iya tuu kuaivaa rikioonnaata nuunaira nnauvaara dira vaidiivaa tunoo: Sa ausa mmuaarree pinaama yaata utuane. Niyara nnaasu yaata utuee kutaavaivee kianee, ³⁷ kiasa kioo mmuakiasa gioonna kiaapu inna nnaagiai nuayara ooqoo kiasa kioo Petoosaa vitoo Yakoopaa vitoo inna kataivaa Yuvuaanaata vitoo viravai. ³⁸ Vidada oro tooduu nuunaira nnauvaara dira kieetaivaa nnauvaki gioonna kiaapuuya nuunaida vuu vuu kai kai tida pinaama ratada kua tuuvaa Yisuuva rikiio ³⁹ nnauvaki vioo iya tunoo: Ngia aaniira pinaama kua tida rataanee? Hama kiaatannaivo putivai. Kati vuru vainoo, ⁴⁰ tuduu rikiada iya vaa nnaakaraivo putuuvaa teeda Yisuunnara raida varuduu iva numa iya titooduu mmaanai vuduu rikiio nnaakaraivaa kaano koovaitanaata ari ngiaammuau taaravoomaidaatama vitoo nnaakaraivo vauvaki viravai. ⁴¹ Vioo inna yaakuuvau utuoo ari kuaivakidiri inna tunoo: Tarita kuuma, tiravai. Ii kua ivaa oyaivo tunoo: Kuabuaa-o, na i kiaunoo: Diitaanee, kiaunoo. ⁴² Ivo itaa kua tuduu makee tuduu kiaatannaivo diitoo nuairavai. Aa kiaatanna aavaa nuanuuvo yaakuuvaitana yukukidiri taarama vaivai. Iva diitoo nuuvaa iya teeda kaayauma nnikiaraida yaata utuduu ⁴³ Yisuuva yaagueueqama iya kiasa mmioo tunoo: Aavaa taiya sa vooya kiasa mmiatee, kiasa kioo kiaatannaivaara tunoo: Yeennaivaa inna mmiatee, tiravai.

Gioonna kiaapu Nasareetaiya Yisuunnara ooqoo tiravai
(*Matai 13:53-58; Rukaaso 4:16-30*)

6 ¹ Yisuuva ii yoosinna ivaa pikioo ari yoosinna tuanaivakira ari ngiaammuauya inna tasipama viravai. ² Iya oro varuduu kati varira suaivaki Yisuuva nuunaira nnauvaki oro gioonna kiaapuuya

Anutuuqaa kuaivaa iya kiaa mmioo varuduu rikiada nnikiaraida tunoo: Aa vaidi aavo deevakidiri aa kua aavaa varoonno tiinnee? Dataama tinni yoketaivaa varainnee? Mo dataama ivo yaagueeqa ari vookara ari vookarai mmooriivaa iinnee? ³Ivo nnau heekeera vaidivai Mariaanna mmaapuvai. Ari kataido Yakooopo Yoosiipo Yutaaso Simoonainna variaano. Mo ari nnunnaapuuya aavaki variaano, kiaa kiada hama iya innara iya yoketauduu innara ooqoo tiravai. ⁴Innara ooqoo tuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Kua kutaa tira vaidi forofetaivaara mmuakiaa yoosinnaiya innara yoketaakiaani ari yoosinna tuanaiyaatama ari oyaiyaata ari seenaiyaatama hama innara yoketaakiaavaivee, ⁵kiaa kioo iva ivaki kiisa gioonna kiaapu nniitarooya nnaasu iyayaa ari yaakuuvaitana utuoo tuqinnooduu kati hara kiada variravai. Ivakinnaaya innara ooqoo tuuvaara ivo hama Anutuuqaa mmoori ari vookara ari vookarayauvaa ivaki kaayauma iiravai. ⁶Iya hama innara kutaavaivee tuuvaara iva kaayauma yaata utiravai.

Yisuuva ari ngiaammuauya titeeravai

(Matai 10:5-15; Rukaaso 9:1-6)

Yisuuva ivaki pikioo vainima vau yoosinnaiyauvaki nuainno varioo gioonna kiaapuuya Anutuuqaa mmoori aataruuyauvaa vitairavai.

⁷Vitainno varioo ari ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri taarama tuduu innasi numa dida vauduu taara tida taara tida vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki nookiateeraivaara titoo gioonna kiaapuuyakidiri mmagia maisaiya titakiai kuateera yaagueeqaivaa iya mmioo ⁸yaagueeqama iya tunoo: Sa aataruuvaura mminnaiyauvaa varada kuatee. Kati yau nnaasu kurida kuatee. Sa yeennaiyauvaa varada sa utuaiyauvaa varada sa sikauyauvaa vara rida kuatee. Kati kuatee. ⁹Yuku nnabaiyauvaa ngii yukuuyauvunu uyida kuatee. Sa yaapaiyauvaa taara tida varada kuatee. Mmuaa tida mmuaa tida nnaasu varada kuatee, ¹⁰kiaa kioo iya tunoo: Fai ngia yoosinnaiyauvaki vida tauraa nnau ngii miyaiyauvaki nnaasu varida yapooma yoosinnaiyauvaa pikiada vira suaivaki ii nnau iyauvaatama pikiada kuatee. ¹¹Fai ngia vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki nuaida varida teekiai hama iya ngiiyara tuqinnada hama ngii kuaiyauvaa rikikiai teeda ngiingii yukuuyauvunudiri kufukuufaiyauvaa rututuooma kiada pikiada kuatee. Anutuuoqo irisai maisaivaa iya mmnaraivaara iya rikiaateeraivaara kufukuufaiyauvaa ngii yukuuyauvunudiri rututuooma kiaatee, ¹²tuduu rikiada vida gioonna kiaapuuya hanigiada ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiaateera kuaivaa iya kiaa mmiravai. ¹³Iya kiaa mmida kaayau mmagia maisaiyauvo gioonna kiaapu vooya aakiaana topauyauvaa titooduu vuduu kaayau nniitarooyayaa yatari iira suuyaivaa siikaida tuqinnooduu kati hara kiada variravai.

Yuvuaano nnoori apira vaidiivo putuuvaa mmayaayavai
(Matai 14:1-12; Rukaaso 9:7-9)

¹⁴Yisuuva uu mmooriivaa mmayaayaivaa kaayau gioonna kiaapu vo yoosinna vo yoosinna varuuya rikiooduu Yutayaiya kieeta Herootoota rikieeravai. Vooya Yisuunnara tunoo: Yuvuaano nnoori apira vaidiivo putuoo kava diitooavaara yaagueeqaivo inna tasipaikio mmoori ari vookaraivaa iinoo, ¹⁵tuduu vooya tunoo: Inna Irayaavavee, tuduu vooya tunoo: Inna nnaaruaa vaidi forofetaa varuuvaa roosiima vari vaidivaivee, tiravai.

¹⁶Tuduu Herooto innara tunoo: Inna Yuvuaano nnoori apira vaidivai. Na nnaaru kiaaduu inna nnuunaivaa rutakoovoono aanna ivoono kava diitoo varinoo, tiravai. ¹⁷⁻¹⁸Nnaaru Yuvuaano varuu suaivaki Herooto ari vayaanna Piriipaa nnaataivaa Herootiaanna mmuara varooduu Yuvuaano Herootaa tunoo: I vayaanna nnaataivaa varaanna aataruuvo inna hama safu aataruvaivee, tuduu rikioo Herootiaava Yuvuaanaara maisa mmooriivaa iinaraivaara Herooto ari ngiaammuauya tuduu Yuvuaanaa yuku yaakuuvaa yeena rau kiada oovi nnauvaki yapa kieeravai. ¹⁹Yapa kiooduu Yuvuaano tuu kuaivaara Herootiaanna kaayauma nnannatooduu inna ruputinara iikiatauduu Herooto ooqoo tuduu hama yopeema iiravai. ²⁰Yuvuaano safuuma varira yoketaa tuanaa vaidivai varuduu too Herooto inna tooduu kaayauma inna aatuuduu gioonna kiaapuuya inna ruputuaara uuvaara ooqoo tiravai. Ooqoo tuduu makemakee inna kuaivaa rikiooduu inna yoketauduu ivaara kaayauma yaata utiravai.

²¹Herootiaava Yuvuaanaa ruputinaraivaara makemakee yaata utuoo tooduu Herootaa mmatoo suaivo nnuduu too yaata utuoo tunoo: Aanna makee na tinai ruputuaaravaivee, tuduu Herooto ari kieeta nnoonna vaidiiyaniaatama ari rapira kieetaiyaniaata Karirayaa yokovaiyaniaatama buusa pinaivaa iima kieeravai. ²²Iima kiooduu numa varuduu Herootiaanna raunnaivo numa kuaru rooduu teeda Herootoota ari tasipama yeenna nnooyaataama inna teeda varuduu iya innara kaayauma yoketairavai. Yoketauduu Herooto kiaatannaivaa tunoo: A varaanaree kianna mminnaivaa ni yaparainai na i mminaravaivee, ²³kiaa kioo kua kiaa teerama yeena rau kioo kuaivaa inna tunoo: Vo mminnaa vo mminnaivaara a ni yaparainai fai na i mminaravai. Na kaayau mminnaiyauvaara diaunoo. Fai saiyauvai i varaatainai ni yaparainai fai neenoo i mminaravee, ²⁴tuduu rikioo vuaiha ari kaanaasi vioo inna yaparainno tunoo: Mo dee mminnaavaara na inna yaparainarannee? tuduu rikioo tunoo: Yuvuaano nnoori apira vaidiivaa nnuunaivaa vaidiiva rutaka kiada inna kieetaivaa varada ngiateeraivaara inna yaparakianee, ²⁵tuduu rikioo kammannauduu ngioo Herootaa yaparainno tunoo: Aanna makee tinai Yuvuaano nnoori apira vaidiivaa nnuunaivaa rutaka kiada

inna kieetaivaa yanaivau yapa kiada varada numa kikiyai ni mianee, ²⁶tuduu rikioo Herootaa ausaivo kaayauma mmuaararooduu ari seenaiya avuuyauvunu kua kiasa teerama yeena rau kioo kuaivaa tuuvaara yaata utuoo hama inna kuaivaa ooqoo tiravai. ²⁷Hama ooqoo tirainno Yuvuaanaa kieetaivaa varoo ngiaiveera ivo oovi nnauvaara haitatuura vaidi voovai titeeravai. Titooduu oovi nnauvaki vioo Yuvuaanaa nnuunaivaa rutaka kioo ²⁸kieetaivaa yanaivau yapa kioo varoo numa kiatannaivaa mmuduu varoo ari kaanaa mmiravai. ²⁹Yapooma Yuvuaanaa nnaagiai nuaira ngiaammuauya iva putuu kuaivaa rikiada numa inna mmamma kaanaivaa varada oro oonauvaki hau kieeravai.

Yisuuva vaidi kaayau (5000) yeennaiyauvaa mmiravai
(*Matai 14:13-21; Rukaaso 9:10-17; Yuvuaano 6:1-14*)

³⁰Yisuunna ngiaammuau kua varada nuauya kava vara ranada Yisuunnasi nnida nuunaida mmuakiasa ngiari uu mmooriyauvaaraata ngiari kua kiasa mmuu aataruuyauvaaraatama inna kiasa mmiravai. ³¹Inna kiasa mmuduu rikioo tooduu gioonna kiaapuuya iya suvuau kiada vauduu hama iya yeenna nnaara suaivootauduu Yisuuva ari ngiaammuauya tunoo: Nnikiai tetevana oro mmanna yoosinna voovaki na ngii kinai kiisama deeyakiatee, ³²kiasa kioo iyaata sunoo kanuuvaki karoo mmanna gaanga yoosinnaivakira viravai.

³³Vida varuduu gioonna kiaapu vooya iya vuuvaa teeda arinaima iya teeda mmuakiasa yoosinnaivakidiri pikiada mmataivau seenada vida iya yaatarada vida iya kuaara vuu yoosinnaivaki gioonna kiaapuuyannaadee tauraa oro variravai. ³⁴Varuduu Yisuuva iya nnaagiai numa kanuuvaa pikioo tooduu gioonna kiaapuuya nnoori siriivau suvuau kiada varuduu iya puara sipisiipa raubiruuya roosiima hama ngiari haitatuuraivootauyara Yisuuva iyara kaayauma boo tioo kaayau kua yoketaiyauvaa iya kiasa mmiravai. ³⁵Iya kiasa mmuduu suaivo haatapaanara uduu ari ngiaammuauya numa inna tunoo: Vaa suaivo haatapainoo. Aa yoosinna aavo mmanna gaanga yoosinnavaki ta variaunnanoo. ³⁶Gioonna kiaapuuya titanai kuatee. Iya titanai aavakinnaya yoosinnaiyauvaki vida yoosinna vainima vaiyauvaki vida sikauyauvaadiri yeennaiyauvaa yookaama kiada varada nnikiai nnaateeraivaara kuatee, ³⁷tuduu rikioo iya sai tunoo: Mo ngieenoo yeennaiyauvaa iya mmiatee, tuduu rikiada iya inna yaparaida tunoo: Fai a ti titanai ta kaayau sikau yanaiyauvaadiri (200) yeennaiyauvaa yookaama varada numa iya mmiaarannee? ³⁸Tuduu rikioo iya sai yaparainno tunoo: Mo naana bereetayauvai ngiisi vainnee? Oro taatee, tuduu rikiada oro teeda numa inna tunoo: Bereeta yaaku saivai tavau taaravaitanaatama vainoo, tiravai.

³⁹⁻⁴⁰Tuduu rikioo Yisuuva ari ngiaammuauya tuduu gioonna kiaapuuya ferefuruunnaiyauvunu vo kammu vo kammu variateera tuduu vooya

voovau nuunama (50) varuduu vooya voovau nuunama (100) varuduu itaqaatama variravai. ⁴¹Varuduu Yisuuva bereeta yaaku saivai tavau taaravaitanaatama tu kioo vainno avuuvaa reeri ngiau aapu too vainno Anutuuqaata kua yoketaivaa tioo bereetaiyauvaa kusiinnonno kioo ari ngiaammuauya gioonna kiaapuuya mmiateeraivaara mmiravai. Mmioo tavau taaravaitanaata rakau kioo iya mmuduu iya mmiravai. ⁴²Iya mmuduu mmuakiaaya nnooduduu iya ausaiyauvo rasituduu ⁴³ari ngiaammuauya utua yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitana yeenna nneeda kioo arai yatiiyauvaa rupi nuunama rida tavau saiyauvai rupi nuunama rummua yapa kieeravai. ⁴⁴Rummua yapa kiada ivaki yeenna nnoo vaidiiya nnaasu jaaruduu kaayau (5000) ivau variravai.

Yisuuva nnoori veraivau nuairavai

(Matai 14:22-23; Yuvuaano 6:15-21)

⁴⁵Iya nnaa taika kioodoo Yisuuva yaagueeqama ari ngiaammuauya titoo tunoo: Na gioonna kiaapuuya titee varinai ngieenanaa kanuuvaki karada nnoori siri sainai yoosinna Betesaitaa kuatee, ⁴⁶kiaa kioo gioonna kiaapuuya ngiari yoosinnaipira titaa kioodoo vuduu too Yisuuva ari ngiaammuauya pikioo taapiivau yaaku varaanara viravai. ⁴⁷Vioo ivau varuduu heenauduu ari ngiaammuauya varuu kanuuvo nnoori haruunga pinaivaa vuutaivau vioo varuduu Yisuuva arivai homo mmataivau varioo ⁴⁸tooduu ari ngiaammuauya yatari sagaiyauvaa utida yaagueeqama nnooriivaa ruvuatidada tooduu yuunna yaamurukaivo iyasi nnuduu hama kanuuvo viravai. Hama kanuuvo vuduu patairaaruduu Yisuuva nnoori verenoovau raa roo iyasi ngioo iya yaataraanara uuduu ⁴⁹iya iva nnoori verenoovau nnuuvaa teeda mmagia maisavaivee kiaa kaayauma aatuuda kai kiririingaida ⁵⁰mmuakiaaya inna teeda kaayauma aatuuda variravai. Iya aatuuda varuduu Yisuuva akiairaama iya tunoo: Tirooma variatee. Sa aatuukiatee. Na ngiaunoo, ⁵¹kiaa kioo karoo kanuuvaki iya tasipama varuduu yuunna yaamurukaivo taika kioodoo ari ngiaammuauya nnikiaraida kaayauma kumimakaida varida ⁵²iva tauraa yeennaiyauvaa rakau kusii kioo gioonna kiaapuuya mmuuyauvaara hama arinaima rikiooduu hama ngiari tinniiyauvo rusitiravai.

Yisuuva Genesareeta nniitarooya tuqinneeravai

(Matai 14:34-36)

⁵³Iya nnoori sainai yoosinna Genesareeta oro varuduu nnoori siriivaki nnida kanuuvaa yeenaivaa haru kiada ⁵⁴ivaki pikiada viravai. Iya kanuuvaa pikiada vuduu ivaki varuuya Yisuuva arinaima teeravai. ⁵⁵Arinaima teeda seenada mmuakiaa yoosinnaiyauvakidiri nniitarooya ngiari mmaataiyauvunu vaidu varuuya vitada Yisuuva varuuvakira innasi nniravai. ⁵⁶Mmuakiaa yoosinna Yisuuva nuauyauvaki pinaa

yoosinnaiyauvakiaata kiisa yoosinnaiyauvakiaatama gioonna kiaapuuya ngiari seena nniitarooya vitada yeenna yookaira mmatuuyaiyauvunu yapa kiada Yisuunna buruqa araivau nnaasu utuaaraivaara inna yaagueeqama yaparairavai. Mmuakiaaya inna buruqa araivau utuuya nniitarooyauvo taikooduu yoketaama hara kiada variravai.

Iya ngiari taato nnaakukiaiya kuaivaara yaagueeqairavai
(*Matai 15:1-9*)

7 ¹Farisai vaidi vooyaata kua mmaanna kiasa mmira vaidi vooyaatama Yerusareemadiri nnuuya Yisuunnasi nnida nuunama mmuaavau variravai. ²Mmuavau varida tooduu ari ngiaammua vooya yeenna nnaara hama ngiari yaakuuyauvaa finirama kiada sabi nneeravai. Iya hama Farisaiya uu aataruuvaugiataama iirama kiada ngiari yaakuuyauvaa hama finirama kiada kati yeennaiyauvaa nneeravai.

³Vaidi Farisaiyaata Yutayaa vaidi vooyaatama ngiari taato nnaakukiaiya uu aataruuvaa iiravai. Ngiari yaakuuyauvaa hama finutiri. Hama yeennaiyauvaa nnootirivee. ⁴Iya yeenna yookaira mmatuuyaiyavakidiri nnida ngiari yaakuuyauvaa hama finutiri. Hama yeennaiyauvaa nnootirivee. Vo aataru vo aataruuyauvo ngiari taato nnaakukiaiysidiri nnuuyauvaa iya uuneema ngiari kaapaiyauvaata ngiari yavaa ari vookara ari vookarauyauvaatama finiravai.

⁵Yisuunna ngiaammua vooya hama iya uu aataru vooyauvai uuvaara Farisaiyaata kua mmaanna kiasa mmira vaidiiaatama Yisuunna tunoo: Aaniira hama i ngiaammua ti taato nnaakukiaiysidiri nnuu aataruuvaa iikiaannee? Aaniira hama iya ngiari yaakuuyauvaa finirama kiada kati yeennaiyauvaa nneeda maisama variaannee? ⁶tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Nnaaruaa vaidi forofetaa Yisayaava ngia huoobavainna unnakua nnaamuruuyara fafaara roo kuaivo kutaa kuavai vainoo. Yisayaava fafaara roo tunoo:

Anutuuqo tinoo:

Aa gioonna kiaapu aaya
mmanna kuasiyauvo koroonno
niyara yoketaavee kiaavo
hama iya aakiaiyo vo niyara yoketainoo.

⁷Iya vaidiia yaata tinniyaa vai kuaivaa
kiasa mmida kiaanoo:

Anutuuqaa aataruvaivee, kiaivaara
kuminayaa niyara kua yoketaivaa kiaanoo,
tiivaivee.

Yisayaava itaama fafaara reeravai. ⁸Ngia Anutuuqo tuu aataruuyauvaa pikiada vaidiia tinniyaa vai aataruuyauvaa iikiaanoo, tiravai.

⁹Yisuuva itaa kua kiasa kioo tunoo: Mo ngia ngiingii yaata tinniyaa vai aataruuyauvaa iikiaaraivaara ngia Anutuuqo tuu kuaivaa ooqoo

kiaannee? ¹⁰Nnaaruaa vaidi Musiivaano tunoo: Ngii kaano koovaitanaara mmuduuya rida tuqinnaatee, kiaa kioo vo kua voovai tunoo: Fai gioonna kiaapu voovono ari kaano koovaitana maisa kua tiivaa ruputikio putuaivee. Musiiva itaa kua tiravai. ¹¹⁻¹²Mo ngiengieenoo kiaanoo: Fai vaidi voovono ari kaano koovaitana tuqinnaanara mmatayaa diaa mminnaivaa iyani yapa kioo ivaara tinara: Kopaana, tinai ta ee-oo tikio aikiooma hama ari kaano koovaitana tuqinnaanaravee. Ngia itaa kua kiaanoo, tiravai. Iya kopaanavee kiaivaa oyaivo Anutuuqaa mminnaavai. Yisuuva keenaa iya tunoo: ¹³Ngia itaida ngiingii taato nnaakukiaiya uu aataruuyauvo ngiingii yaata tinniyaa vaivaa iikiaaraivaara Anutuuqaa kuaivaa hatokaavai. Ngia itaama iikiaa aataruuyauvo kaayau ari vookara ari vookarai aataruuyavai vaikiai ngia iikiaanoo, tiravai.

Aakiaivakidiri nniivaara iya mminnamminnaa maisaiyauvaa varaavai
(*Matai 15:10-20*)

¹⁴Yisuuva keenaa gioonna kiaapuuya innasi ngiateera tuduu innasi nnuduu iya tunoo: Mmuakiaayaso, ni kuaivaa rikiada arinaima rikiaatee. ¹⁵Mminnaa voovai mmaanaidiri vaidi aakiaana tuoo kuai ivaara hama mminnamminnaa maisaivaa varaivai. Vaidiivaa ari aakiaivakidiri ngioo mmaanai tuoo kuai ivaara mminnamminnaa maisaivaa varaivai. ¹⁶(Gioonna kiaapu voovono arinaima kua rikiaivoono ii kua ivaa arinaima rikiaivee,) tiravai.

¹⁷Yisuuva itaa kua kiaa kioo gioonna kiaapuuya pikioo nnau voovaki vuduu teeda ari ngiaammuauya iva mmatayaa diaa mminnaivaudiri mmataama kioo tuu kua oyaivaara inna yaparauduu rikioo ¹⁸iya sai tunoo: Ngia gioonna kiaapu kumimakaiya roosiima hama ngii tinniyauvo rusitivai. Hama ngia arinaima rikiaanoo. Mminnaa voovai mmaanaidiri vaidi aakiaana tuoo kuai ivaara hama mminnamminnaa maisaivaa varaivai. ¹⁹Nnaa mminnaiyauvo hama vaidi kaanaivakiaata kuaivai. Mmanna rasookaivakinaadiri tuoo rukioo mmaanai tuoo kuaivaivee. Yisuuva itaa kua tiao mmuakiaa inneenna nnaiyauvaara yoketaa yeennayavai nnaayauvaivee tiravai.

²⁰Iva kiaa kioo tunoo: Vaidiivaa ari aakiaivakidiri ngioo mmaanai tuoo kuai ivaara mminnamminnaa maisaivaa varaivai. ²¹Vaidi aakiaivakidiri maisa kuaivo ngioo yaataivaki kuaikio yaata utuoo mminnamminnaa maisaivaa varaivai. Kiaatanna ngiaammuauvo sabi heera aataruuvo vaidi aakiaivakidiri nniivai. Mmuara vareera aataruuvootama vaidiivaa ruputino putii aataruuvootama ²²vaa nnaata vaati varaivo sabi mmuara heera aataruuvootama vaidi mminnaivaa teeno inna varaataira aataruuvootama vaidi aakiaivakidiri nniivai. Vaidiivo fai kaayau maisamaisai aataruuyauvaa iinno varioo unnakua tiao ari mmammaivaara nnaasu yaata utuoo makemakee sabi nuaira aataruuvaa

iinno ari seenaiyara tinara: Ngia ni yaataraivaara ni nannatainoo, kiaa kioo maisa kuaivaa kuminayaa ari seenaiyara tioo ariiyara mannaka tioo aataru yoketaivaara kaayau kumimakainno varinaravai. ²³Ii aataru maisa iyauvo vaidi aakiaivakidiri nniivaara kaayau mminnamminnaa maisaiyauvaa varaivaivee, tiravai.

Gioonnaivo Yisuunnara kutaavaivee tiravai
(*Matai 15:21-28*)

²⁴Yisuuva ii yoosinna ivaa pikioo vioo yoosinna taaravaitana nnutuuvaitana Turu Sitoona vainima vau yoosinnaivaki vioo nnau voovaki hara kioo varioo gioonna kiaapuuya ni teeda niisi ngiaarainnoo kiaa nnauki nnaasu hara kioo variravai. Varuduu vaa ivo vuu nnauvakira iya rikioodu ²⁵gioonna voovoono mmagia maisaivo ari raunnaivaa aakiaaki varuuvoono Yisuuva nnuu kuaivaa rikioo akiairaama innasi ngioo varoo inna yuku oyavaki toorivu yau haroo variravai. ²⁶Aa gioonna aavo ari voopinnaa gioonnava. Ivo yoosinna Surofoonikiaivakidiri nnira gioonnava. Yisuuva ii gioonna ivaa raunnaivaa aakiaivaki mmagia maisaivo varuuvaa titano kuaiveera inna yaagueeqama yapara riravai. ²⁷Yapara ruduu Yisuuva Yutayaiya tauraa rikiooyara aa kua aavaudiri mmataama kioo inna sai tunoo: Kii ta tauraa nnaakaraiya yeennaiyauvaa ngiari mmiaaravee. Iya yeennaiyauvaa varada faiya mmiaarainnoo, ²⁸tuduu rikioo ivo faivaa roosiima ariiyara yaata utuoo inna sai tunoo: Udaanga-o, a kutaa kuavai kiannanoo. Mo faiya numa nnaakaraiya yeenna nneeda kiaa araiyauvaa terenaivau tuoo kuaiyauvaa porooma nnaavaivee, ²⁹tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: A ni kuaivaa sai yoketaama kiannaivaara ai nnauki kuanee. Vaa mmagia maisaivo i raunnaivaakidiri pikioo kuaivaivee, ³⁰tuduu rikioo ivo ari nnauki vioo tooduu ari raunnaivo ari mmaataivau vauduu vaa mmagia maisaivo innakidiri pikioo ari ipi vioo kieeravaivee.

Yisuuva yaata duuna hama kua tuuvaa tuqinneeravai

³¹Yisuuva yoosinna Turudiri kava vara ranoo ngioo yoosinna Sitoona yaataroo yaakuuvaitana vau yoosinnaiyauvaa nnutuuvo Dikaporiisa yaataroo numa nnoori haruunga Karirayaa mmaagaivau variravai. ³²Varuduu vaidi yaata duuna hama yoketaama kua tuu voovai ari seenaiyaano Yisuunnasi vitada viravai. Vida Yisuuva innayaa ari yaakuuvaa utuaiveera yaagueeqama inna yaparairavai. ³³Yaparauduu rikioo Yisuuva vaidi yaata duunaivaa too gioonna kiaapuuya pikioo innaata vitoo ari mmaraa voovau dioo vainno ari yaaku oopuuvaitana inna yaataivaitanaki hara rada kioo ari yaaku oopuuvau kuaanuuvaa visi kioo inna mmaakiriivau haroo ³⁴avuuva reeri ngiau too yaikiaivaa haa kiaa kioo inna tunoo: I yaataivo rugooqaivee, tiravai. Aa kua aavaa

Yisuuva ari kuaivakidiri Epataa tiravai. ³⁵Vaidi yaata duunaivaa yaataivo rugooqooduu inna mmaakiriivo yoketauduu kuaivaa tuqinnama tiravai. ³⁶Tuqinnama tuduu rikioo Yisuuva yaagueeqama gioonna kiaapuuya kiasa mmioo tunoo: Makee ngia taivaara sa gioonna kiaapuuya kiasa mmiatee, kiasa yaagueeqama tuduaata vuaiha oro makemakee ngiari seenaiya kiasa mmiravai. ³⁷Kiasa mmuduu rikiada ivaara kaayauma nnikiaraida tunoo: Ari mmaraa mmoori ii ivo inna yoketaa mmoorivai iivai. Iva yaata duunaiya iikiai iya tuqinnama yaata rikiaavai. Iva hama kua tiraiya iikiai iya tuqinnama kua kiaavaivee, tiravai.

Yisuuva vaidi kaayau (4000) yeenna mmiravai
(Matai 15:32-39)

8 ¹Vo suai voovaki gioonna kiaapu kaayauya nuunauduu yeennaivo vaa taika kioodoo Yisuuva ari ngiaammuauya innasi ngiateera iya tuduu innasi nnuduu iya tunoo: ²Gioonna kiaapuuya taaravooma suaivaa ni tasipama nookiaavovo vaa yeennaiyauvo taika kiaivaara na iyara boo kiaunoo. ³Fai na kati iya ngiari yoosinnaiyauvakira titanai vida hama yeenna nneeraida vikio aataru tammaivaki iya avuuyauvo ngioo vi ngioo viinai sabi yuku raaravai. Vooya ngiari yoosinnadiri hokoba aataruuvau niisi nniravaivee, ⁴tuduu rikiada ari ngiaammuauya inna sai tunoo: Mo aa koo mmuyai gaanga yoosinna aavau ta deevakidiri kaayau yeennaiyauvaa varada aa gioonna kiaapu aaya mmikiai nnaarannee? ⁵tuduu rikioo iya yapara ruoo tunoo: Naana bereetayauvai ngiisi vainnee? tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Bereeta yaaku saivai karasaidiri taaravaitana vainoo, ⁶tuduu rikioo gioonna kiaapuuya mmatayaa variateera tuduu mmatayaa varuduu yeenna bereetayauvaa yaaku saivai karasaidiri taarama tu kioo vainno Anutuuqaata kua yoketaivaa kiasa kioo bereetayauvaa kusiinnonno kioo gioonna kiaapuuya mmiateera ari ngiaammuauya mmuduu iya mmiravai. ⁷Iya mmi kiada tavau kiisa vooyauvai tu kiada vauduu Yisuuva Anutuuqaata kua yoketaivaa kiasa kioo ari ngiaammuauya tunoo: Gioonna kiaapuuya mmiatee, ⁸tuduu rikiada mmuduu nnooduduu iya ausaiyauvo rasiuduu ari ngiaammuauya yeenna nneeda kioo arai yatiiyauvaa rupi nuunama utua yaaku saivai karasaidiri taara utuavaitanaki rummua yapa kieeravai. ⁹Gioonna kiaapu ivaki yeenna nnooya kaayau (4000) variravai. ¹⁰Yisuuva gioonna kiaapuuya titoodoo vuduu iya vuu saivaata ari ngiaammuauyaatama kanuuvaki karoo varioo yoosinna pinaivaa nnutuuvo Daramanutaa viravai.

Farisaiya Anutuuqaa mmoori ari vookarauvaara Yisunna yaparairavai
(Matai 16:1-4)

¹¹Farisai vaidi vooya Yisunna nniida inna iida taaraivaara inna yaparaida tunoo: A Anutuuqaa mmoori ari vookaravaa iinai ta teeda

kiaara: Anutuuqaa yaagueeqaivo i tasipaikiainna iikiannanoo, kiaravee, ¹²tuduu Yisuunna ausaivo kaayau mmuaararooduu tunoo: Ngia gioonna kiaapu makee variaya Anutuuqaa mmoori ari vookaraivaa taaraivaara ni yapara kiaanoo. Na kua kutaavai ngii gaa ngii miaunoo. Ngia makee variaya hama Anutuuqaa mmoori ari vookaraivaa taaravaivee, ¹³kiaa kioo iya pikioo kava kanuuvaki karoo varioo nnoori haruungaivaa sainai vioo variravai.

Yisuuva Farisaiyaraata Herootaa nnaagiai nuairaiyaraatama tiravai
(*Matai 16:5-12*)

¹⁴Yisuuva ari ngiaammuauyaatama nnoori haruungaivaa sainai vioo varuduu ari ngiaammuauya vo bereeta vooyauvaara taunnu kiada mmuaa bereetavai nnaasu varada kanuuvaki yapa kiada varada viravai. ¹⁵Yisuuva yaagueeqama iya tunoo: Rikiaatee. Vaidi Farisaiyaata Herootaa nnaagiai nuairaiyaatama puuqaira yeennaivo bereeta aakiaivaki too yootaivaa roosiivaara tuqinnama haitatuukiatee, ¹⁶tuduu rikiada ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida tunoo: Hama ta nnoonnama bereetaiyavuaa varada ngiaunnaivaara ivo itaa kua tinoo, ¹⁷tuduu rikioo Yisuuva ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmuu kuaivaa arinaima rikioo iya tunoo: Ngia aaniiraida ngiingii kiaa mmi ngiingii kiaa mmiida kiaanoo: Ta hama nnoonnama bereetaiyavuaa varada ngiaunnanoo, kiaannee? Ngia homooda hama arinaima niyara rikiaannee? Ngii vuatinniiyauvo yaagueeqainnonnee? ¹⁸Ngii avuuyauvo vaikiyai hama ngia tuqinnama taavai. Ngii yaataiyauvo vaikiyai hama ngia tuqinnama rikiaavai. ¹⁹Na yaaku sai bereetayavai vaidi kaayau (5000) mmiaivaara vaa ngia taunnu kiaannee? Yeenna nneeda kioo arai yatiiyavuaa ngia rupi nuunama utuaiyavuvaki ruuyauvo naana utuayavuvai vairavainnee? tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Ta utua yaakuuvaitana yukukidiri taarama yapa kieravaivee, ²⁰tuduu rikioo tunoo: Na bereeta yaaku saivai sainaidiri taarama kusii kiee vaidi kaayau (4000) mmiaivaara vaa ngia taunnu kiaannee? Yeenna nneeda kioo arai yatiiyavuaa ngia rupi nuunama utuaiyavuvaki ruuyauvo naana utuayavuvai vairavainnee? tuduu rikiada inna sai tunoo: Ta utua yaaku saivai karasaidiri taarama rummua yapa kieravaivee, ²¹tuduu rikioo ivo ari vookarau mmooriivaa uuvaara iya tunoo: Itaama vaikiyai hama ngia arinaima rikiaanoo, tiravai.

Yisuuva Betesaitaa vaidi avu huruutauvaa tuqinneeravai

²²Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaammuauyaatama nnidada yoosinna Betesaitaa ivaki nnida tooduu gioonna kiaapuuya vaidi avu huruutauvaa vitada Yisunnasi nnida inna utuaneera innaata kua yaagueeqama tiravai. ²³Kua yaagueeqama tuduu Yisuuva rikioo vaidi avu huruutauvaa yaakuuvau utuoo vitoo yoosinna tooyaivaki kioo inna

avuuvaitanau kuaanuuvaa visi kioo innayaa ari yaakuuvaitana utuoo inna yaparainno tunoo: A vo mminnaa voovai taannano i avuuvau vainnee? ²⁴tuduu rikioo vaidiivo reeti too tunoo: Na vaidiia taukai yatari roosiikiaaya nookiaavaivee, ²⁵tuduu rikioo Yisuuva keenaa ari yaakuuvaitana inna avuuvaitanau utuduu ivo ari avuuvaa puaisa tooduu avuuvaitana yoketauduu ivo mmuakiaa inneennavai kooyaa teeravai. ²⁶Kooyaa tooduu Yisuuva inna tunoo: Ai nnauki safuuma viee sa yoosinnaivaki nookiane, tiravai.

Petorooso kua kutaivaa Yisuunnara tiravai
(*Matai 16:13-20; Rukaaso 9:18-21*)

²⁷Yisuuva itaa kua kua kioo ari ngiaammuauyaatama ivakidiri pikiada yoosinnaiyauvo Kaisariaa Piripii vainima vauyauvakira vida varida Yisuuva ari ngiaammuauya yaparainno tunoo: Gioonna kiaapuuya niyara dee vaidivainnee kua kiada dataa kuaida kianne? ²⁸tuduu rikiaada iya inna sai tunoo: Vooyaano kianoo: Yuvuaano nnoori apira vaidivaivee, kiani vooyaano kianoo: Irayaavavee, kiani vooyaano kianoo: Ari vo forofetaa vaidivaivee, kianoo, ²⁹tuduu rikioo Yisuuva iya yaparainno tunoo: Mo ngieeta niyara dataa kuaida kianne? tuduu rikioo Petorooso inna sai tunoo: A vaidi Anutuuqo i mmataama kiokuavee, ³⁰tuduu rikioo yaagueeqama iya kua mmioo tunoo: Sa aa kua aavaa niyara gioonna kiaapuuya kua mmiatee, tiravai.

Yisuuva mmamma nniitareeraivaa varoo putinaraivaara tiravai
(*Matai 16:21-28; Rukaaso 9:22-27*)

³¹Yisuuva itaa kua kua kioo ari ngiaammuauya kua kooyaa kua mmioo tunoo: Na Vaidiivaa Mmaapuuvono fai kaayau mmamma nniitareeraivaa varaanaravai. Fai vaidi yokovaiyaatama vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaatama Anutuuqaa kua mmaanna kua mmira vaidiiaatama ni ooqoo tikiyai vaidiia ni ruputikiai na putino taaravooma suaivo taikanai na keenaa diitaanaravaivee, ³²kua kioo aa kua aavaa kooyaa iya kua mmuduu Petorooso inna vitoo mmaraa voovau oro kioo inna yaagueeqama tiravai. ³³Inna yaagueeqama tuduu rikioo Yisuuva hanigia ari ngiaammuauya too Sataango Petoroosaa tasipoovaara yaagueeqa kuavai Petoroosaa tioo tunoo: Sataango, ngieera kuane. I yaataivo vaidiia yaataivaa roosiino. Hama Anutuuqaa yaataivo itaama vainoo, tiravai.

³⁴Yisuuva itaa kua kua kioo gioonna kiaapuuyaata ari ngiaammuauyaatama tuduu innasi nnuduu iya tunoo: Fai gioonna kiaapu voovono ni nnaagiai nninaree tioo fai ari yaata utira aataruuvaa ooqoo tioo gioonna kiaapuuya niyara inna ruputikio na putuauneema ivo putinaraivaara ee-oo tioo ni nnaagiai ngiavee. ³⁵Fai gioonna kiaapu

voovoono ari mmatayaa variraivaara yaagueeqama yaata utuoonnonno fai yapooma hama ivo tupatupaa varinaraivootainaravai. Gioonna kiaapu voovoono hama ari mmatayaa variraivaara yaata utirainno niyaraata ni mmayaayaivaaraatama putinaraivaara ee-oo tiivo fai tupatupaa variraivaa varaanaravai. ³⁶Fai gioonna kiaapu voovoono ariiyara nnaasu yaata utuoo mmuakiaa mmatayaa diaa mminnamminnaiyauvaa varoonnonno hama tupatupaa variraivaara yaata utirainno putuoo fai dee irisai yoketaivaa Anutuugaasidiri varaanarannee? Fai hama varaanaravaivee. ³⁷Gioonna kiaapu voovoono hama yopeema irisai mminnaivaadiri Anutuugaa mmioo tupatupaa variraivaa varaanaravaivee. ³⁸Aa variaa suai aavaki gioonna kiaapuuya kaayau koonnama varida hama Anutuugaara yaagueeqakiaano. Aqaa suai aavaki fai gioonna kiaapu voovoono niyaraata ni kuaivaaraatama inna mmamma maisainai fai yapooma Na Vaidiivaa Mmaapuuvo keenaa mmatayaa kava vara ranee tiee innara mmamma maisainaravai. Fai na ni Napoonna mmeekia ari vookaravoota aangeraa yoketaiyaatama tiinaravaivee, tiravai.

9 ¹Yisuuva itaa kua kiaa kioo iya tunoo: Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Fai gioonna kiaapu vooya aavaki variaya hama putirama kiada varida teekio Anutuugo gioonna kiaapuuyara diraivo ari yaagueeqaivaa tasipama tiina teeda taaravaivee, tiravai.

Yisunna mmammaivo hanigioo ari vookarairavai
(*Matai 17:1-13; Rukaaso 9:28-36*)

²Yapooma yaaku saivai sainaidiri mmuaa suaivai taika kioodoo Yisuuva Petorooso Yakoopo Yuvuaanainna vitoo taapi hokobaivaura ngiarivana nnaasu viravai. Iya vidada oro ivau dida vaido tooduu Yisunna mmammaivo hanigioo ari vookarairavai vauduu ³inna uyira rairaiyauvo poosainno pinaama mmannaammannairavai. Fai hama vaidi mmatayaa voovoono yopeema buruqa poosaivaa finino inna uyira raira poosaiyauvaa roosiinaravai. ⁴Itaama vauduu Yisunna ngiaammua taaravoomaivaaitana tooduu nnaaruaa vaidi putuuvaitana Irayaaya Musiia Yisunna tasipama kua tiravai. ⁵Iya kua tida varuduu Petorooso iya kuaivaa rikioo mmaraa kuaivaa Yisunna kiaa mmioo tunoo: Nnoonna-o, ta aavaki variaunnano ti yoketainoo. Kii ta unnakua nnau taaravooma heekaravee. Aini voovai heekada Musiinnani voovai heekada Irayaannani voovai heekaravaivee, ⁶kiaa kioo ivoota ari tasipoovaitanaatama kaayau aatuukiaivaara Petoroosaa yaataivo vueennaudo rikioo itaa kua tiravai. ⁷Itaa kua tuduu namaivo iya rummua apu kioo vauduu Anutuugaa kuaivo nama aakiadaadiri tuoo tunoo: Inna ni Maapu tuanaivovee. Innara na mmuduuya ruauvovee. Inna kuaivaa rikiaatee, ⁸tuduu akiairauduu buaa buaida tooduu hama taaravaitanaatoduu Yisuuva ari mmuaavai iya tasipama dioo vairavai.

⁹Dioo vauduu teeda diitada ivaatama taapiivau pikiada tiida varida Yisuuva yaagueeqama iya kiasa mmioo tunoo: Makee ngia taivaara sa gioonna kiaapuuya kiasa mmiatee. Na Vaidiivaa Mmaapuuvoo yapooma putuee kava diitanai teeda ngia makee taivaara gioonna kiaapuuya kiasa mmiatee, ¹⁰tuduu inna kuaivaa rikiada hama vo gioonna kiaapuuya kiasa mmirama kiada iya ngiari yapara ngiari yaparaida tunoo: Mo yapooma na putuee kava diitaanavee tii kua oyaivo dee kua oyaivainnee? ¹¹kiasa kiada Yisuunna yaparaida tunoo: Anutuuqaa kua mmaanna kiasa mmira vaidiia kiasa: Irayaavannaadee tauraa tiinaravai. Tiino Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo nnaagiai tiinaravaivee, kiasa kuaivo aaniira iya itaa kua kiasanee? ¹²tuduu rikioo Yisuuva iya kua sai tunoo: Kutaavai. Vaidi voovoo Irayaanna roosiivoo tauraa ngioo mmuakiasa mminnaivaa safuunaraivo nninoo. Mo Vaidiivaa Mmaapuuvaa tuu kuaivo dataamainno vainnee? Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno ataa kua tunoo: Gioonna kiaapuuya Vaidiivaa Mmaapuuvaa mmamma nniitaraivaa inna mmida innara ooqoo tida nniki rakammuaaravaivee, tuuvaara yaata utuatee. ¹³Na ngii giaa ngii miaunoo. Vaa Irayaanna roosuvo nnuduu gioonna kiaapuuya innara ngiari iikiatau mmoori maisaivaa iiravai. Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno innara tuuvaa kaanaivaa iiravaivee, tiravai.

Yisuuva mmagia maisaivo varuu ngiaammuauvaa tuqinneeravai
(*Matai 17:14-21; Rukaaso 9:37-43a*)

¹⁴Yisuuva ari ngiaammuau taaravoomaidootama tiida ngiari seena ngiaammuauyaataama sunaara tuma toduu kaayau gioonna kiaapuuya ngiaammuauya suvuai kiooduu Anutuuqaa kua mmaanna kiasa mmira vaidiiaata Yisuunna ngiaammuauyaataama ngiariiki ngiariiki kua yaagueeqama tiravai. ¹⁵Kua yaagueeqama tida varuu saivaatama mmuakiasa gioonna kiaapuuya toduu Yisuuva tuuduu kaayauma nnikiaraida innasi seenada vida tunoo: Vainna ngiannanee? ¹⁶tuduu rikioo Yisuuva ngioo ari ngiaammuauya tunoo: Ngia aanii kuavaida iyaata kua yaagueeqama kiasanee? ¹⁷tuduu rikioo vaidi voovoo gioonna kiaapuuya aakiaivakidiri inna avaivaa sai tunoo: Vitaira-o, ni maapuuvaa aakiaivaki mmagia maisaivo hara kioo varikio hama kua tiivaara na inna vatee aisi ngiaunoo. ¹⁸Vo suai voovaki mmagia maisaivo inna ruputikio putuoo vainno avaivaa kiriti kiriti tikio taara kuaanuvo tiikio yuku yaakuuvaa raduda tu kioo vaivai. Mmagia maisaivaa tita kiki kuaiveera na i ngiaammuauya kiaukai hama iya yopeema titaavaivee, ¹⁹tuduu rikioo Yisuuva inna kuaivaa sai tunoo: Ngia makee variaa gioonna kiaapuuya hama ngia niyara kutaavaivee tiraidaida koonnamaida variaunoo. Na hokoba suai ngii tasipama hara kie variaukai hama ngia niyara kutaavaivee kiaavai. Fai na naana suai

ngii tasipama hara kiee varinanai ngia niyara kutaavaivee kiarannee? Na ngii tasipama hara kiee variee ngia ni kuaivaa rikiaaraivaara na faannaina variaunoo. Ngiaammuauvaa vitada niisi ngiatee, ²⁰tuduu rikiada inna vitada innasi nniravai. Vitada nnuduu mmagia maisaivo Yisuunna too saivaata ngiaammuauvaa ruputuduu putuoo vainno hanigiaanigieennonno vauduu taara kuaanuuvo avaivakidiri tiiravai.

²¹Yisuuva inna koonna tunoo: A taannano naana suai nnaakaraivo ataama variinnee? tuduu rikioo inna koova Yisuunna sai tunoo: Nnaakaraivo meediyaa ari itaama varivai. ²²Airi suai mmagia maisaivo ni maapuuvaa ruputu kiaanara iinno inna ruputu ikiana yapoo nnoorina ruputu yapaivai. Fai aikiooma yaagueeqaivo i tasipanai tiyara boo tiee ti tasipanai ta yoketaama variaaravee, ²³tuduu rikioo Yisuuva tunoo: A niyara kiannanoo: Fai aikiooma yaagueeqaivo i tasipanai tiyara boo tiee ti tasipaaranavee, kianna kua oyaivaa datai kuavainna a itaa kua kiannannee? Fai gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaara kutaavaivee tioo fai mmuakiaa mmoori aataruuvaara tinara: Ni tasipaaranavee tino rikioo fai inna tasipaaranavaivee, ²⁴tuduu rikioo nnaakaraivaa koova akiairauduu puaisakama kua tioo tunoo: Na kiisama aiyara kutaavaivee kiaunoo. A ni tasipanai na pinaama aiyara kutaavaivee tinaravee, ²⁵tuduu rikioo Yisuuva gioonna kiaapuuya nnida iya suvuai kiaara uuvaa too mmagia maisaivaa yaagueeqama tunoo: A mmagia maisa hama yaata avainnaataikua varianna-o, na tinai ngiaammuauvaa aakiaivakidiri pikiee tiee kuane. Sa keenaa innaki ngiane, ²⁶tuduu rikioo mmagia maisaivo ngiaammuauvaa ruputuduu kai kai vuu vuu tuoo putuoo vainno hanigiaanigieenno vauduu mmagia maisaivo innakidiri vioo kieravai. Vioo kioodoo ngiaammuauvo vaidi putiraiya roosiima vauduu gioonna kiaapu vooya tunoo: Vaa putivaivee, ²⁷tuduu Yisuuva numa inna yaakuuvaidiri vararu utuduu diiteeravai.

²⁸Diitooduu Yisuuva gioonna kiaapuuya pikioo nnauvaki vioo kioodoo ari ngiaammuauya numa inna yaparaida tunoo: Mo dataama vaikioonno mmagia maisaivaa ta titaunnano hama kuainnee? ²⁹tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Yaaku vareeraivaara yaagueeqaira vaidiivoono fai aa mmagia maisa aavaa roosiivaa titano kuanaravai. Kumina vaidi voovoono fai hama yopeema titano kuanaravaivee, tiravai.

Yisuuva ari putinaraivaara keenaa tiravai

(Matai 17:22-23; Rukaaso 9:43b-45)

³⁰⁻³¹Yisuuva itaa kua kiasa kioo ari ngiaammuauyaataama ii yoosinna ivaki pikiada tuma Karirayaa mmataivaki nuaida varuduu Yisuuva ari kua oyaivaa iya kiasa mmilaraivaara iya vitoo nuairavai. Nuauduu gioonna kiaapuuya ivo kuanara kuaivaa rikieevoora ari ngiaammuauya nnaasu vitoo nuairavai. Vitoo nuainno varioo iya kiasa mmioo tunoo: Fai vaidi

vooyaano Na Vaidiivaa Mmaapuuvaa ni vitada vaidi vooya mmikiai iya ni Rupertikiai na putino taaravooma suaivo taikano Anutuuqo tinai na keenaa diitaanaravaivee, ³² tuduu rikiada hama iva tuu kua oyaivaa arinaima rikieerama kiada oyaivaara iya inna yapara kiaaraivaara aatuuravai.

Yisuunna ngiaammuaudo kieeta variaaraivaara inna yaparairavai
(*Matai 18:1-5; Rukaaso 9:46-48*)

³³ Aatuuda iyaata Yisuuvaatama vidada yoosinna Kapanauma oro nnau voovaki dida vauduu Yisuuva ari ngiaammuauya yaparainno tunoo: Ngia aataruuvau nnida varida aanii kuavai ngiingiiki ngiingiiki yaagueeqama kiaannee? ³⁴ tuduu rikiada iya kua seemuaa variravai. Vaa iya aataru tammaivau ngiari yapara ngiari yaparaida tunoo: Deevono ari seenaiya yaataroo kieetavai varinarannee? tuuvaara iya hama inna kua sai tiravai. ³⁵ Hama inna kua sai tuduu Yisuuva hara kioo varioo ari ngiaammuaui yaakuuvaitana yukukidiri taarama tuduu innasi nnuuu iya tunoo: Fai gionna kiaapu voovono ngii tauraavai varinaree tioo mmuakiaaya mmoori vareera ngiaammuauvai roosiima varioo nnaagiai tuanaavai varinaravaivee, ³⁶ kiaa kioo nnaakaraivaa vitoo ngiari tammaivaki yapa kioo varau tu kioo vainno iya tunoo: ³⁷ Fai gionna kiaapu voovono niyara mmuduuya ruaivaara aa nnaakara aavaa roosii voovaara tuqinnaivoono inna niyaraatama tuqinnainoo. Niyara tuqinnaivoono hama niyara nnaasu tuqinnaivai. Ni titoovaraatama tuqinnaivaivee, tiravai.

Hama ti nnammutuaavai variivoono ti seenavai varivai
(*Rukaaso 9:49-50*)

³⁸ Tuduu Yuvuaano Yisuunna tunoo: Vitaira-o, ta taunnano vaidi voovono i nnutuuvaa tioo vaidiiaa aakiaakidiri mmagia maisaiyauvaa titaikiai kuaavai. Iqii vaidi ivo hama ti tasipama nuai vaidivaara tida ta innara ooqoo kiaunnavavee, ³⁹ tuduu rikioo Yisuuva tunoo: Sa ivo ii mmooriivaara ooqoo kiatee. Vaidi voovono ni nnutuuvaa tasipama Anutuuqaa mmoori ari vookaraama iira mmooriivaa iinno hama akiairaama niyara maisavee tinaravai. ⁴⁰ Gionna kiaapu voovono hama ti kuaivaara ooqoo tiivoono inna hama ti nnammutuaavai. Ivo inna ti seenavai. ⁴¹ Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Na Yisuu Kirisiinna ngia ni nnaagiai nookiaivaara vaidi voovono nnooriivaa vita ngii miivo fai irisai yoketaivaa varaanaravaivee, tiravai.

Gionna kiaapuuya aataru maisaivaara haruruavai
(*Matai 18:6-9; Rukaaso 17:1-2*)

⁴² Yisuuva itaa kua kiaa kioo kava tunoo: Aa nnaakara kiisa aaya niyara kutaavaivee kiaa aaya roosiima gionna kiaapu voovono

niiyara kutaavaivee tiivaa vaidi voovoono iva aataru yoketaivaa pikiaiveeraivaara inna yaparaivo inna aataru maisavai. Fai tauraa hama vaidiivo inna yaparaira suaivaki vaidiiva numa ivo nnaakaraivaa yaparainarainnoo kiaa sikau pinaivaa varada dutuyu inna nnuunaivaki haru kiada nnoori haruungaivaki kagaari kikio ivaki vainno putiivo inna aataru yoketaavai. ⁴³Itaama vaikio fai i yaakuuvaadiri a reeti utu reeri utinarainnoo kiaa ivaa mmuaanaa hatoka kiee kakumavai tasipama variee a tupatupaa variraivaa varaanaraivo inna yoketaavai. Fai i yaakuuvaitana vainai ikiaivo tupatupaa too variivaki kuanaraivo inna maisavai. Ikiavai tupatupaa too variivaa hama vaidi voovoono yopeema rasuunaravai. ⁴⁴(Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: mmimmiiyauvo tupatupaa nuaikio ikiaivo tupatupaa too nnaasu variivaa hama vaidi voovoono yopeema rasuunaravee, tiivai.) ⁴⁵Fai i yukuuvoono i vitoo maisa aataruuvau nuainarainnoo kiaa mmuaanaa ivaa hatoka kiee mmanna apavai tasipama variee yapooma a tupatupaa variraivaa varaanaraivo inna yoketaavai. Fai i yukuuvaitana vaida ikiana i kagaari kiaaraivo inna maisavai. ⁴⁶(Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Mmimmiiyauvo tupatupaa nuaikio ikiaivo tupatupaa too nnaasu variivaa hama vaidi voovoono yopeema rasuunaravee, tiivai.) ⁴⁷Fai i avuuvaadiri mminnamminnaa maisavaa tee varaanarainnoo kiaa mmuaanaa i avuuvaa ranigaama kagaari kiee saivai huruutavai vainai yapooma Anutuuqo gionna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki kuanaraivo inna yoketaavai. Fai i avuuvaitana vaida ikiana i kagaari kiaaraivo inna maisavai. ⁴⁸Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Mmimmiiyauvo tupatupaa nuaikio ikiaivo tupatupaa too nnaasu variivaa hama vaidi voovoono yopeema rasuunaravee, tiivai.

⁴⁹Gionna kiaapuuya Anutuuqaara mmamma nniitaraivaa ikia teera roosiima varaivo yorokuuvaa haateeraivaa roosiivai. ⁵⁰Yorokuuvo inna yoketaa mminnaavai. Fai yorokuuvo vainnonno maisainai fai ngia aaniivaadiri iikio kava yoketainarannee? Hama yopeemavee. Ngia yoroku yoketaa vaivaa roosiima varida ngii seenaiyaatama ngiingiiyara ngiingiiyara kua yoketaivaa tida ausa nuufa varada variatee, tiravai.

Yisuuva nnaata pikieera kuaivaa tiravai

(Matai 19:1-12; Rukaaso 16:18)

10 ¹Yisuuva ii yoosinna ivaki pikioo Yutayaa mmataivo nnoori Yorotaanaivaa sainai vaupinnai viravai. Vuduu rikiada keenaa gionna kiaapuuya inna teeda innasi numa varuduu too ivo ari tirayaama kuaivaa iya kiaa mmiravai.

²Kiaa mmuduu vaidi Farisai vooya innasi nnida ivo kuaivaa koonnama kiaiveera inna yaparaida tunoo: Vaidi voovoono ari nnaataivaara ooqoo tinara aataruuvo vainnee? Vara hama vainnee? ³tuduu rikioo Yisuuva sai

iya yaparainno tunoo: Musiiva mmaanna tuu aataruuvo dee aataruvainno ngii giaa ngii muunnee? ⁴tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Vaidi voovoono ari nnaataivaa pikiaanaree tioo ooqoo tira yanaivaa fafaara raa kioo inna mmioo titano kuaiveera kuaivaa Musiiva aikioovee kiaa kioo ee-oo tiravaivee, ⁵tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Ngia vaidi Yutayaiya ngii ausa vuatinniyyauvo yaagueeqauvaara Musiiva ii aataru ivaara ee-oo tioo fafaara reeravai. ⁶Nnaaru Anutuuoqo ngiau mmataivaa uu suaivaki hama ii aataru ivootairavai. Anutuuoqaa fafaara roo kuaivo vainno ataa kua tinoo: Anutuuoqo vaidiivaa iinno gioonnaivaa iiravai. ⁷Ivaarainno fai vaidiivo ari kaano koovaitana pikioo nnaataivaa varoo ⁸inna tasipama mmuaakaravaitana variaaravaivee, tiivai. Ivaitana hama taravaitana varirama kiada mmuaavaitana variaavai. ⁹Anutuuoqoono vaa taravaitana nuunama kiaikiai mmuaavaitana variaivaitana sa vuaivo vuaivaa pikino sa vuaivo vuaivaa pikiaivee. Sa vaidi voovoono ivaitana vara mmarammaraama yapaivee, tiravai.

¹⁰Nnaagiai Yisuuva ari ngiaammuauyaataama nnauvaki varuduu rikiada ari ngiaammuauya iqii kua ivaara keenaa inna yaparairavai. ¹¹Yapara ruduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Vaidi voovoono ari nnaataivaara ooqoo kiaa kioo karaasa voovai varaikio mmuara vareera aataruuvo innaki vaivai. Ari nnaata tuanaivaara maisa aataruuvaa iivai. ¹²Gioonna voovoono ari vaatiivaara ooqoo kiaa kioo vaidi voovai varaikio mmuara vareera aataruuvo innakiaatama vaivaivee, tiravai.

Yisuuva nnaakaraiyara kua yoketaivaa tiravai
(*Matai 19:13-15; Rukaaso 18:15-17*)

¹³Yisuuva nnaakaraiya mmammaiyauvunu utuaiveera gioonna kiaapu vooyaano ngiari nnaakaraiya vitada innasi nnida varuduu inna ngiaammuauya iya ooqoo tiravai. ¹⁴Ooqoo tuduu rikioo Yisuunna nnannatooduu ari ngiaammuauya tunoo: Pikikiai nnaakaraiya niisi ngiatee. Sa iya ooqoo kiatee. Nnaakaraivo kuaivaa rikioo ivaa iivaa roosiikiai gioonna kiaapuuya fai Anutuuoqo gioonna kiaapuuyara diraivaki kuaaravai. Ivaara sa aa nnaakara aaya ooqoo kiatee. ¹⁵Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Nnaakaraiya akiairaama kuaivaa rikieeraivaa roosiima fai hama gioonna kiaapu voovoono inna roosiima iinno Anutuuoqo gioonna kiaapuuyara diraivaara kutaavaivee tiivoono fai hama Anutuuoqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki kuanaravaivee, ¹⁶kiaa kioo nnaakaraiya sootu utuoo iyayaa ari yaakuuvaitana utuoo tunoo: Anutuuoqo ngii tasipaivee, tiravai.

Yisuuva vaidi hoona suvuauvaata kua tiravai
(*Matai 19:16-30; Rukaaso 18:18-30*)

¹⁷Yisuuva itaa kua kiaa kioo aataru ari rikioovau kuanee kiaa vuduu vaidi voovoono seenoo innasi ngioo inna yuku oyaivaki numa inna

avunni dioo vainno toorivu yau hara kioo vainno inna yaparainno tunoo: Vitaira vaidi yoketaa-o, dee mmoorivai na iina tupatupaa varairavaa varaanananee? ¹⁸tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Aaniira niyara yoketaavaivee kiannanee? Anutuuqo mmuaavoono nnaasu yoketaavai varinoo. Hama vaidi mmatayaa diaa voovoono yoketaavai varivai. ¹⁹Mmaanna tuu kuaivaa vaa a rikiaannavai. Sa gioonna kiaapu voovai ruputino putuaivee. A vaa nnaata vaati varaannaikua sa mmuara heera aataruuvaa iikiane. Sa voovai mminnaivaa mmuara varaanee. Sa unnakua kiane. Sa mmuara varee nakaaraivaa unnakua kiane. Ai kaano koovaitanaara tuqinnaanee, ²⁰tuduu rikioo ivo inna sai tunoo: Vitaira-o, vaa na ngiaammuaui kiisayaa varia ree ngiee ngiee makee na yokeena aa mmuakiaa kua mmaanna aayauvaa tuqinnama iikiauvaivee, ²¹tuduu rikioo Yisuuva inna too vainno innara mmuduuya ruoo tunoo: Mmuua aataruvai hama a iikiannavai. Diitee viee ai mminnamminnaa mmuakiaayauvai varee vaidi vooya mmiee irisai sikauyauvaa varee mmanna haipu gioonna kiaapuuya mmiane. Mminoono i irisai yoketaivo ngiau aapu vainaravaivee. A iya mmi taika kiee ngiee ni nnaagiai nookiane, ²²tuduu rikioo vaidiivo ari hoonahaanaiyauvo kaayauma vauyauvaara yaata utuoo nniki apu varoo hanigioo ausa mmuaararouva tasipama viravai.

²³Vuduu Yisuuva hanigia ari ngiaammuauiyua kiaa mmioo tunoo: Gioonna kiaapu kaayau hoona suvuaiya Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki kuaaree kiaa iikio kaayauma iya mmuaararaanaravaivee, ²⁴⁻²⁵tuduu rikiada ari ngiaammuauiyua iva tuu kuaivaa rikiada nnikiaraida rikioodu Yisuuva vo kuavai tunoo: Ni ngiaammuauso, gioonna kiaapuuya Anutuuqo iyara dira yoosinnaivaki kuaaree kiaa iikiaavo kaayauma iya mmuaararainoo. Puara pinaivaa nnutuuvu kameraivo kuatiri aataruuvaki kuanaree kiaa iikio inna mmuaararainoo. Gioonna kiaapu kaayau hoonahaana suvuaiyo Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki kuanaree kiaa iikio kaayauma inna mmuaararainoo, ²⁶tuduu rikiada ari ngiaammuauiyua pinaama nnikiaraida inna tunoo: Mo dataama vari gioonna kiaapuvoono Anutuuqaa yoosinnaivaki aikiooma kuanaranee? ²⁷tuduu rikioo Yisuuva iya too vainno tunoo: Mmatayaa diaiyo Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki hama yopeema ngiarinaidiri kuaaravai. Anutuuqoona tinai fai iya kuaaravai. Anutuuqo fai mmuakiaa mmoorivai aikiooma iinaravaivee, tiravai.

²⁸Tuduu rikioo Petorooso inna sai tunoo: Mo vaa ta ti gioonna nnaakaraata ti mminnaa mmuakiaayauvaatama pikiada i nnaagiai nookiaunnano, ²⁹tuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Fai niyaraata ni mmayaaya yoketaivaaraatama gioonna kiaapu voovoono ari nnauvaa pikioo ari kata vayaiya pikioo ari

nnunna nnayaiya pikioo ari kaano koovaitana pikioo ari nnaakaraiya pikioo ari mmataiyauvaa pikioo ³⁰fai aa makee ta variaunna suai aavaki fai irisai iyauvaanikaraama kava kava kaayauneetu varoo nnauyauvaa varoo ari kata vayaiya vitoo ari nnunna nnayaiya vitoo ari kaanokiaiya vitoo ari nnaakaraiya vitoo mmataiyauvaa varaanaravai. Fai iyauvaa varanai ni kuaivaara vaidiia mmoori maisaivaa inna mmikio kaayau mmuaararivaatama varaanaravai. Fai yapooma nnaagiai variaara suaivaki ivo tupatupaa variraivaa varaanaravai. ³¹Aanna makee kaayau gioonna kiaapu tauraa variyaiya fai nnaagiai variaaravai. Aanna makee kaayau gioonna kiaapu nnaagiai variyaiya fai tauraa variaaravaivee, tiravai.

Yisuuva ari putinara kuaivaa kava tiravai

(Matai 20:17-19; Rukaaso 18:31-34)

³²Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaammuauyaataama Yerusareema aataruuvau vida varuduu Yisuuvarannaadee tauraa vuduu iva hama aatuura kati Yerusareema vuuvaara ari ngiaammuauya nnikiarairavai. Nnikiarauduu gioonna kiaapu iya nnaagiai nnuuya aatuuravai. Aatuuda varuduu Yisuuva ari ngiaammuauya vitoo voovau kioo ngiari nnaasu sudu varida vaidiia inna iikiaara mmooriivaara iya kiaa mmioo ³³tunoo: Rikiaatee. Ta Yerusareema kuaara iikiaunnao. Ta ivaki vikio fai vaidi voovono Na Vaidiivaa Mmaapuuvaa vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaata kua mmaanna kiaa mmiraiyaatama kooyaa ni vitainai iyaano na putinaraivaara kua yeena rau kiada ngiari voopinaiya mmikiai ³⁴iya niyara raida kuaanuuvaa niyaa visida ni ripiida ni ruputu kikiai na putinaravai. Na putino taara suaivaitana taikano vooma suaivaki Anutuuqo tinai na keenaa diitaanaravaivee.

Yakoopaya Yuvuaanaya Yisuunna yaparairavai

(Matai 20:20-28)

³⁵Tuduu rikiada Sevetainna mmaapuuvaitana Yakoopaya Yuvuaanaya Yisuunnasi numa tunoo: Vitaira-o, ta titiyara i yaparakianna kuaivaa tiini iikiane, ³⁶tuduu rikioo Yisuuva ivaitana yapara ruoo tunoo: Na aaniivai ngiivaitanaani iikiaiveeraida ngia kiannee? ³⁷tuduu rikiada ivaitana inna sai tunoo: A gioonna kiaapuuyara dinaraviki a tinai ta i tasipama variaaravai. Vuaivo i yaaku yaadudainningiaa varino vuaivo i yaaku geedainningiaa varinaravaivee, ³⁸tuduu rikioo Yisuuva sai tunoo: Ngia ni yaparakiia kua oyaivaa hama arinaima rikiaano. Na nnoori toori kapikaravaa nnaanara iikiauvakidiri ngieevaitanaata nnaanannee? Vaidiia nnoori apira suaivaki nnooriivo iya rummua apu kiaineema mmamma nniitaraivo ni rummua apu kiaivaa ngieevaitanaata varaanannee? ³⁹⁻⁴⁰tuduu rikiada sai tunoo: Fai ta nneeda varaaravaivee,

tuduu rikioo Yisuuva ivaitana sai tunoo: Aikioovai. Ni nnoori toori kapikaraivakidiri fai ngieevaitanaata nnaaravee. Vaidiyya nnoori apira suaivaki nnooriivo iya rummua apu kiaineema mmamma nniitaraivo ni rummua apu kiaivaa ngieevaitanaata varaaravee. Inna aikioovai. Vaidiivaitana vuaivo ni yaaku yaadudainningiaa varino vuaivo ni yaaku geedainningiaa varinaraivo hama na nakaaraivaa roosiima ee-oo tinai ivaitana variaaravai. Ii mmaata ivaitana ni Napoova vaidiyyani teerama kiaivaitana fai mminai varada variaaravaivee, tiravai.

⁴¹Nnaagiai ari ngiaammuaui saido yaakuuvaitana Yakoopaya Yuvuaanaya tuu kuaivaa rikiooduu kaayauma ivaitanaara iya nnannateeravai. ⁴²Nnannatooduu Yisuuva ari ngiaammuaui mmuakiaaya aayanna tuduu innasi nnida nuunauduu iya tunoo: Vaa ngia taavai. Ngiari voopinnaiya kieeta vaidiyya ngiari seenaiyara yaagueeqama diaani ngiari nnoonnaiya iyara diaavai. ⁴³Itaama iikiaa aataruuvo sa ngiiki vakiaivee. Ngiikidiri vaidi voovoono ngii kieetavai varinaree tioo mmuakiaaya ngii mmoori vareera ngiaammuaui varinaravai. ⁴⁴Ngiikidiri vaidi voovoono ngii tauraa varinaree tioo sikaunnaadiri yookaama kioo mmoori varaaneera viteera ngiaammuaui roosiima varinaravai. ⁴⁵Gionna kiaapuuya ni mmooriivaa varaaraivaara hama Na Vaidiivaa Mmaapuuvo tiiravai. Na mmuakiaa gionna kiaapuuya mmoori varee iya mminnamminnaa maisaiyuvaa irisaivaara putuee iya vitee yoketaivau yapaanaraivaara na tiiravaivee, tiravai.

Yisuuva vaidi avu huruutauvaa tuqinneeravai

(Matai 20:29-34; Rukaaso 18:35-43)

⁴⁶Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaammuauiyaatama yoosinnaivaa nnutuuvo Yerikoo nnida tarada kaayau gionna kiaapuuyaatama iya tasipama vida varuduu Timainna mmaapuuvaa nnutuuvo Batimiaava avu huruutavai aataru siriivau hara kioo varioo gionna kiaapuuya sikaura ngiaaru tuoo variravai. ⁴⁷Varioo rikiooduu Yisuuva Nasareeta diaa vaidiivo nninoo tuduu rikioo innara aayanna roo tunoo: Davuitiinna oyaivakidiri diitaanna vaidi Yisuu-o, niyara boo kianee, ⁴⁸tuduu rikiada gionna kiaapu kaayauyaano inna yaagueeqama kua pikiaaneera tuduu rikioonnaata ivo puaisakama aayanna roo tunoo: Davuitiinna oyaivakidiri diitaannakuavee. Niyara boo kianee, ⁴⁹tuduu rikioo Yisuuva aataruuvau dioo vainno tunoo: Innara aayanna tikio ngiaivee, tuduu rikiada vaidi avu huruutauvaa tunoo: Sa yaata utira diitee kuane. Iva aiyara tinoo, ⁵⁰tuduu rikioo akiairauduu diitoo ari yaapa apu kioo varuuvaa rabara pikioo Yisunnasi viravai. ⁵¹Vuduu Yisuuva inna yaparainno tunoo: A aaniivai na i iikiaiveerainna kiannannee? tuduu rikioo ivo inna sai tunoo: Vitaira-o, na ni avu aavaa safuuma kava taanaraivaaraina i yaparakiunoo, ⁵²tuduu rikioo Yisuuva inna

tunoo: Kuanee. A niyara kiannanoo: Aikiooma ni tuqinnaanaravaivee, kiannaivaara a kati yoketaama hara kiee variannanoo, tuduu rikioo inna avuuvo makee tuduu tuqinnama tooduu Yisuunna nnaagiai aataruuvau viravai.

Yisuuva Yerusareema vuduu iya innara sirigairavai
(*Matai 21:1-11; Rukaaso 19:28-40; Yuvuaano 12:12-19*)

11 ¹Yisuuva ari ngiaammuauyaatama numa Yerusareema vainima nnida yoosinnaivaitana nnutuuvaitana Betepakee Betaniaa numa taapiivaa nnutuuvo Oriveeta ivau dida vauduu Yisuuva ari ngiaammuaivaitana titoo ²tunoo: Oro ukuaa yoosinna ivaki vida teekio rikioo puara togii karaasa hama vaidiia variaivo nnuunaivaki yeena harukiaivo ngii too vainai teeda rukuasaa kiada vitada niisi ngiatee. ³Fai gionna kiaapu voovoono ivaara ngii tinara: Ngia aaniira vitaanee? tinai kiatee: Udaangaivoono ivaa vitaateera ti titaikiai ta ngiaunnanoo. Ivo fai makee kava ti titanai ta kava vitada numa ai i mmiaaravaivee, kiatee, ⁴tuduu rikiada vida yoosinna vuuta idaa tooduu puara togiivaa sipu oyaivaki haru kioovo iya too vauduu rakuasada variravai.

⁵Rakuasada varuduu gionna kiaapu ivau duuya iya teeda tunoo: Mo ngia aaniivai iikiaaraida aa puara togii aavaa rukuasaanee? ⁶tuduu rikiada Yisuuva iya kiasa mmuu kuaivaa gionna kiaapuuya kiasa mmuduu rikiada ee-oo tuduu vitada nniravai. ⁷Vitada nnida ngiari yaapaiyauvaa togiivaa mmookaivau yapa kiooduu Yisuuva togiivaa mmookaivau karoo variravai. ⁸Varuduu teeda kaayau gionna kiaapuuya sirigaida varida vooya ngiari yaapaiyauvaa aataruuvau hooti kiooduu vooya oro mmooriivakidiri yatari hammaraiyauvaa rakau utida numa aataruuvau hootiravai. ⁹Hooti kiooduu gionna kiaapu Yisuunna tauraa vuuyaata inna nnaagiai vuuyaatama aayanna raa rada tunoo: Anutuuqo yoketaivovee. Udaanga Anutuuqo inna titooduu tuuvo nninaraivaara ivo innara yoketaakiaivee. ¹⁰Ti rubuungo Davuitiiva tiyara duneema iva tiyara dinaraivaara Anutuuqo yoketaakiaivee. Anutuuqo ngiau aapu variivo yoketaivovee, tiravai.

¹¹Tuduu Yisuuva Yerusareema vioo vioo oro nuunaira nnau pinaivaki vioo mmuakiaa inneennavai haitatuunno varuduu rikioo upisiinno ukuapidi aapidiinno varuduu rikioo ivo ari ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri taaramaatama vitoo yoosinna Betaniaa ivakira viravai.

Yisuuva nnaammuayaivaa tunoo: Sa kava iira vakianee, tiravai
(*Matai 21:18-19*)

¹²Vidada oto Betaniaa vuru vauya patauduu ivaki pikiada kava vara ranada Yerusareema nnida varuduu Yisuunna yeenna rauduu ¹³ngieeradiri dioo vainno rooru tooduu yatari nnaammuayaivaa

roosuuvaa apuuvaa too oro iiraiyauvo vainoo kiaa tooduu hameetauduu mmanna apuuyauvo nnaasu vairavai. Hama nnaammuayaivo iira vaira suaivootauvaara mmanna apuuyauvo nnaasu vairavai. ¹⁴Vauduu Yisuuva yatari nnaammuayaivaa tunoo: Tupaa itaavai vakianee. Fai hama vaidi voovoono keenaa i iiravaa rasuku nnaanaravaivee, tuduu ari ngiaammuauya inna kuaivaa rikieeravai.

Yisuuva nuunaira nnau pinaivaki viravai

(Matai 21:12-17; Rukaaso 19:45-48; Yuvuaano 2:13-22)

¹⁵Rikiada Yisuuvaatama Yerusareema vuduu ivo nuunaira nnau pinaivaki vioo gioonna kiaapuuya ngiaammaiyauvaata puara sipisiipaiyauvaatama vooya mmida irisai yookaa varooyaatama gioonna kiaapuuya sikau yookaama kiada irisai varooyaatama yaagueeqama titooduu mmaanai viravai. Vuduu ivo vaidi vooya sikau yanaiyauvaa kioodoo irisai sikau mmuyaiyauvaa mmuuya parapaaraiyauvaa rauru sereguatiima kioo vaidi vooya ngiaamma mirunnaiyauvaa varau yapa kiada vooya mmida irisai yookaa varooya mmaata variraiyauvaatama rauru sereguatiima kieeravai. ¹⁶Sereguatiima kioo iya tunoo: Sa kava mminnaiyauvaa varada nnau aakiaa aadaa vida nnida kiatee, ¹⁷kiaa kioo gioonna kiaapuuya kiaa mmioo tunoo: Anutuuqaa kua fafaara roovo vainno tinoo: Ni nnauvo mmuakiaa gioonna kiaapuuya yaaku vareera nnauvaivee. Anutuuqo itaa kua tikiainnaataida ngia mmuara furaiya iirayaama aavaki iikiaano, tiravai.

¹⁸Tuduu rikiada vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaata vaidi kua mmaanna kiaa mmiraiyaatama Yisuuva itaama uuvaara rikiada inna ruputuaaree kiaa iiravai. Gioonna kiaapuuya iva tuu kuaivaara nnikiaraida varuuvaara iya Yisunnara aatuuda pikieeravai.

¹⁹Yisuuva ari ngiaammuauyaatama hannauduu rikiada ii yosinna ivaki pikiada viravai.

Yisuuva nnaammuayaivaara tuu kua oyaivaa tiravai

(Matai 21:20-22)

²⁰Vidada oto vauya patauduu kava vara ranada aataruuvau nnida tooduu nnaammuayaivaa nnaa hammara tuukaiyauvo eeyaa aasannama taika kieeravai. ²¹Taika kioodoo Petorooso Yisuuva uuvaara yaata utuoo inna tunoo: Vitaira-o, taanee. Nnaammuayaivaa a kiannaivo vaa kutaa aasannama kiainoo, ²²tuduu rikioo Yisuuva ari ngiaammuauya tunoo: Anna makee ngii avuuvau iikiauvaa teeda ivaara yaata utida Anutuuqaara kutaavaivee kiatee. ²³Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Fai gioonna kiaapu voovoono aa taapi aavaa tinara: Tavagiauruee nnoori haruungaivaki kuane, kiaa kioo fai ari tii kuaivaara hama ivo taara yaata utuoo ivaara Anutuuqo kutaa

iinaravee tino too fai Anutuuqo iinaravaivee. ²⁴Ivaaraina na ngii giaa ngii miaunoo. Fai ngia yaaku varada mminnaa voovaa Anutuuqaa yaparaida kiaara: Fai kutaa ta varaaravee, tida fai ngia varaaravai. ²⁵Ngia yaaku vareera suaivaki gioonna kiaapuuyara ngii nnannateenai ivaara sa yaata utiraida ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa iya mmiatee. Ngii Gioova ngiau aapu variivo irisaivaa ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa hama yaata utirainno fai rugaanaravaara iyara itaama iikiatee. ²⁶(Fai ngia hama ngii ausa mmuduuyaiyauvaa iya mmiraida homo yaata utikio ngii Gioova ngiau aapu variivo hama ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaanaravaivee,) tiravai.

Yutayaiya Yisuunna ari mmooriivaara inna yaparairavai
(*Matai 21:23-27; Rukaaso 20:1-8*)

²⁷Yisuuva ari ngiaammuaayaatama Yerusareema nnidada ivo ngioo nuunaira nnau pinaivaki nuainno varuduu vaidi Anutuuqaa kati puara hudeera kieetaiyaatama kua mmaanna kua mmiraiyaata vaidi yokovaiyaatama innasi nnida ²⁸inna yaparaida tunoo: Gioono i tikiainna aa mmoori aayauvaa a iikiannanee? Dee vaidi kieetavoono i tikiainna a iikiannanee? ²⁹tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Kii neeta vo kuavaara ngii yaparainai fai ngia ni sai tikiai fai na ivo ni tikiai na iikiauvaara kooyaa ngii giaa ngii minai ngia rikiaaravai. ³⁰Ni giaa ni miatee. Gioono tuduu Yuvuaano nnoori apira vaidiivo gioonna kiaapuuya nnoori apuunnee? Vo Anutuuqoono tuduunno uunnee? Vara vaidiiyaano tuduunno uunnee? ³¹tuduu rikiada iya ngiariiki ngiariiki yaparaida tunoo: Ta dee kuavai sai kiaarannee? Fai ta inna sai kiaara: Anutuuqoono tuduu Yuvuaano iiravaivee, tikio rikioo mo fai ivo ti sai tinara: Mo ngia aaniira hama inna kuaivaara kutaavaivee tiravainnee? tinaravai. ³²Fai ta kiaara: Vaidiiyaano tuduu Yuvuaano iiravaivee, tikiai fai gioonna kiaapuuya ti kiaravaivee, tiravai. Mmuakiaa gioonna kiaapuuya Yuvuaanaara tunoo: Vaidi forofetaivovee, tuuvaara vaidi kieetaiya gioonna kiaapuuyara aatuuravai. ³³Iya itaa kua kua kiada Yisuunna kuaivaa sai tunoo: Hama teeta taunnavavee, tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Hama ngia ni kuaivaa sai kuaivaara fai na hama ngii kuaivaa sai tinaravai. Ivo ni tikiai na mmooriivaa iikiau oyaivaa fai hama na ngii giaa ngii minaravaivee, tiravai.

Yisuuva vuaina mmoori varooyayaadiri mmataama kioo tiravai
(*Matai 21:33-46; Rukaaso 20:9-19*)

12 ¹Yisuuva mmatayaa diaa mminnaiyavunudiri mmataama kioo vaidi kieetaiya tunoo: Vaidi voovoono ari vuaina mmooriivaa vara kioo hanikiaivaa rau kioo hauyauvaa utu kioo ari vuaina iiraiyauvaa kaggainara soopaivaa hanuu teerama kioo ari mmoorira haitatuura

saasaaya nnau hokobaivaa heeka kiaivai. Heeka kioo vaidiia inna mmooriivaara haitatuuda iira vooyauvai ngiari mmoori varaa irisaiyauvaa ngiariyara varaateeraivaara iya kiaa mmi kioo ngieera vo yoosinnaipi varinara kuaivai. ²Vioo vioo oro ngieera yoosinnaivaki hara kioo varioo yapooma vuaina iiraiyauvaa rasukuaara suaivo nnikio mmoori nakaaraivo ari mmoori vareera ngiaammuauvaa vuaina mmooriivaara haitatuura vaidiiasa titaikio vuaina iira vooyauvai varaanara kuaivai. ³Kuaikiai teeda vuainaivaara haitatuukiaiyaano akiairaikiai inna utu kiada vaidia iya pinaama inna ruputida inna ripiida vuaina iiraiyauvaa irisaiyauvaa hama inna mmirama kiada kati titaa kiaavo nniivai. ⁴Ivo nnikio mmoori nakaaraivoono kava ari ngiaammua voovai titaa kiaikio kuaikiai teeda inna vuakieetaivaa rida ruannamooqama kiada kaayau kuakuaakua maisaivaa inna tida hama innara yoketaakiaavai. ⁵Mmoori nakaaraivoono kava ari ngiaammua voovai titaa kiaikio kuaikiai teeda inna ruputu kiaavo putivai. Ivo makemakee ari ngiaammua titoo varikiai vooya rida rubanikaiya vara ranada ngiaani aavata ruputuiaia putuaavai. ⁶Mmoori nakaaraivo ngiaammua buaama taikio kuminaikio rikioo ivo nnaagiai yaata utuoo ari mmaapu mmuaa tuanaa innara mmuduuya ruaivaa titoo tinoo: Ni maapu mmuaa tuanaavai. Fai na inna titaa kino vinai rikiada inna kuaivaa arinaima rikiada hama inna ruputuaaravaivee, ⁷kiaa kioo inna titaa kiaikio kuaikiai teeda mmooriivaara haitatuukiaiyaano inna teeda ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida kiaanoo: Ari konna mminnaa mmuakiaayauvai varaanaraivoono aa nninoo. Nnikiai ta inna mminnaa mmuakiaayauvai varaaraivaara inna ruputikio putuaivee, ⁸kiaa kiada ruputu kiada inna mmammaivaa hanikia mmaanai kagaari kiaavaivee, tiravai.

⁹Yisuuva ii kua ivaa kiaa taika kioo vaidi kietaiya yaparainno tunoo: Mo mmoori nakaaraivo fai dee mmoorivai iinaranee? Fai ivo numa vuainaivaara haitatuukiaiya ruputu kinai putikio ari vuaina mmooriivaa vaidi vooya mminai haitatuukiaaravai. ¹⁰Anutuuqaa kua fafaaraivo vaivaa vaa ngia jaarida rikiaavai. Fafaaraivo vainno tinoo:

Sikau nnau heekeraiyaano sikau voovai teeda maisavaivee kiaa kiada pikiaavai.

Yaagueeqa yatariivaa pupukiaivaa mmaara hara kiaa kuabaivaa roosiima ii sikau ivo nnau ipunnaivaki vaivo inna yoketaavai.

¹¹Udaanga Anutuuqoono iira mmoorivai.

Ta taunnano inna mmooriivo yoketaainno ari vookarainoo.

Fafaaraivo vainno itaa kua tiivaivee, ¹²tuduu rikiada Yutayaiya kietaiya Yisuuva iyayaadiri mmataama kioo tuu kuaivaa rikiada

inna utida ruputuaaree kiaa kiada tooduu gioonna kiaapuuya innara mmuduuya ruduu rikiada aatuuda pikiada viravai.

Vaidiia sikau takiisa mmiraivaara Yisuunna yaparairavai
(*Matai 22:15-22; Rukaaso 20:20-26*)

¹³Vaidi Farisaiyaata vaidi Herootaa nnaagiai nuairaiyaatama ngiari seena vooya Yisuunnasi titooduu iya innasi tiida ivo kuaivaa koonnama tiio haruruaveera kuaiyauvaa inna yapara ruaara viravai. ¹⁴Vida inna tunoo: Vitaira-o, vaa ta i taunnava. A kua kutaa tira vaidikuavee. Gioonna kiaapuuya aiyara yaata utuaivaara hama a pinaama yaata utuannava. Vaidi kieetaiyaraata vaidi kuminaiyaraatama a mmuaavaugiataama yaata utuannaivaara iya aiyara yaata utuaivaara hama a pinaama yaata utuannava. A Anutuuaqaa mmoori aataruuvaa safuuma mmuakiaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiannakuavee. Ta vo kuavaara i yaparaikiai sai ti kiaa ti mmianee. Roomaaya kieetaivaasi ta sikau takiisa yapaara aataruuvo yoketaa aataruvainnee? ¹⁵Fai ta yapaarannee? Vara hama yapaarannee? tuduu rikioo Yisuuva iya inna iida taaree kiaa uuvaa vaa ivo too rikioo iya tunoo: Ngia aaniira ni iida taaree kiaa numa ni iikiaannee? Sikau mmuyai voovai varada numa ni vitaikiai na taanaravaivee, ¹⁶tuduu rikiada sikau mmuyai voovai varada numa inna vitauduu too Yisuuva iya tunoo: Aanna giaa kieetavai mmannammannaavainno vainnee? Aanna giaa nnutuvainno vainnee? tuduu rikiada inna sai tunoo: Mo Roomaaya kieetaivaa mmannammannaivoota inna nnutuuvootama ivau vainoo, ¹⁷tuduu rikioo tunoo: Mo Roomaaya kieetaivaa mminnaiyauvaa safuuma ari mmiatee. Mo Anutuuaqaa mminnaiyauvaa safuuma ari mmiatee, tuduu rikiada iya iva tuu kuaivaara kaayauma nnikiaraida yaata utiravai.

Satuukaiyaano putiraiya kava diiteeraivaara Yisuunna yaparairavai
(*Matai 22:23-33; Rukaaso 20:27-40*)

¹⁸Vaidi Satuukaiya vaidi putuuyara tunoo: Fai hama kava diitaaravaivee, tuuyakidiri vooya numa Yisuunna yaparaida tunoo: ¹⁹Vitaira-o, Musiiva vo aataruvai tiyara fafaara roo tunoo: Vaidi voovoono nnaataivaa vara kioo hama nnaakaraivaa mmateerainno putino ari nnaataivo variivaa ari kataivoono vara kioo ari vayaannara tuoo nnaakaraiyauvaa mmataanaravaivee. Musiiva itaa kua tiravai. ²⁰Vo suai voovaki kata vayaa yaaku saivai sainaidiri taaravaitana varuuya ngaruuvoono nnaata vara kioo hama nnaakara mmateerama kioo kati putiravai. ²¹Putuduu ngamiisaivo inna muaadaivaa vara kioo hama nnaakara mmateerama kioo kati putuduu yaaguaavaano inna muaadaivaa vara kioo hama nnaakara mmateerama kioo kati putuduu ²²mmuakiaa kataunna nnaagiaidootama mmuai gioonnaivaa vara kiada

mmuaikaraama putiravai. Putuduu nnaagiai tuanaa gionnaivootama putiravai. ²³Itaama vaikiyai yapooma gionna kiaapu putuaiya kava diitaara suaivaki fai gionnaivo giaa nnaatavai varinarannee? Mo yaaku saivai sainaidiri taarama ii vaidi idoono inna vareeravaivee, tiravai.

²⁴Tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Ngia koonnama yaata utida itaa kua kiaanoo. Mo aaniira ngia itaa kua kiannee? Ngia hama Anutuuqaa fafaara roo kuaivaa arinaima rikiada hama inna yaagueeqaivo vaivaa tuqinnama taivaaraida ngia koonnama yaata utida itaa kua kiaanoo.

²⁵Fai gionna kiaapu vaa putuaiya diitaara suaivaki kava diitada hama nnaata vaati varaaravee. Fai iya aangeraiya ngiau aapu variyaiya roosiima variaaravee. ²⁶Gionna kiaapu vaa putuaiya kava diitaaraivaara Musiinna yanavau vai kuaivaa vaa ngia jaarida rikiaavai. Nnaaru yatari kiisaivaki ikiaivo tooduu hama yatari apuuvaa taa tamooqoovakidiri Anutuuqo Musiinnaata kua tioo tunoo: Na i nnaakukiaiya Aaparahaamo Isaako Yakoopainna Anutuuqovee, tiravai. ²⁷Vaidi taaravooma nnaaru putuuya inna avuuvau homo varuuvaara Anutuuqo itaa kua tiravai. Anutuuqo gionna kiaapu vaa eeyaara putuaiya hama iya Anutuuqovee. Gionna kiaapu variyaiya Anutuuqovee. Ngia kaayauma kumimakamaida yaata utuaano, tiravai.

Yisuuva kua mmaanna tauraanaivaara tiravai

(Matai 22:34-40; Rukaaso 10:25-28)

²⁸Tuduu vaidi kua mmaanna kua mmira voovoono Yisuuva vaidi Satuukaiyaata kua tuuvaa rikioo iva iya arinaima sai tuu kuaivaa rikiooduu inna yoketauduu rikioo vo kuavaara numa inna yaparainno tunoo: Dee kua mmaannavoono mmuakiaa kua mmaanna tiraivaa yaatarainnee? ²⁹tuduu rikioo Yisuuva inna kua sai tunoo: Aa kua na tinara kua aavo mmuakiaa mmaanna tira aataruuyauvaa yaatarainoo. Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Isairairayaso, rikiaatee. Udaanga ti Anutuuqo ari mmuaa tuanaavai nnaasu varinoo. ³⁰I Udaanga Anutuuqaara mmuduuya ruue ai ausa mmuduuya mmuakiaavai inna mmianee. Ai vaidi kaanaivaatama ai yaata vuatinniivaata ai yaagueeqaivaatama mmuakiaavai inna mmianee, ³¹tikio inna inanoo kua mmaanna tuuvo vainno tinoo: E aiyara tuqinnaannaneema ai seenaiyaraatama tuqinne iyara mmuduuya ruanee. Aa kua mmaanna tuu aavaitana mmuakiaa kua mmaanna tuuyauvaa yaataravaivee, ³²tuduu rikioo kua mmaanna kua mmira vaidiivoono Yisuuva tunoo: Vitaira-o, aikioovai. A kua kutaavainna kiannanoo. Udaanga Anutuuqo mmuaa tuanaavai varinoo. Hama ari vo anutuuvoovootavai. ³³Ivaarainno gionna kiaapu voovoono Udaanga Anutuuqaara mmuduuya ruoo ari ausa mmuduuya mmuakiaavai inna mmioo ari yaata vuatinni mmuakiaavai inna mmioo ari yaagueeqa mmuakiaavai inna mmiaivee. Iva ariiyara

tuqinnaineema ari seenaiyaraatama tuqinnoo iyara mmuduuya ruaivee. Aa taara mmaanna tuu aataru aavaitana ta rikiada iikiaunnaivo inna yoketaavai. Aa aataru aavaitanaano nnaaru Anutuuqaara kati puara sipisiipaiyauvaa hudoo aataruuvaa yaataraivaivee, ³⁴tuduu rikioo Yisuuva ivo tinniyaadiri kua tuuvaa rikioo inna kua sai tunoo: Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diravaa a varaanaivaarainna e muaraagainna kiisa sui varaanarainna iikiannano, tuduu rikiada nnaagiai hama kava vaidi voovoono yopeema vo kua vooyauvaara inna yaparairavai.

Anutuuqo mmataama kioo vaidiivaara Yisuuva tiravai
(*Matai 22:41-46; Rukaaso 20:41-44*)

³⁵Yisuuva homo nuunaira nnau pinaivaki gioonna kiaapuuya kuaivaa kiasa mmioo varioo tunoo: Mo dataama kiada kua mmaanna kiasa mmira vaidiia kiaanoo: Vaidi Anutuuqo mmataama kioovo Davutiinna oyai tuanaivakidiri diitoovee, kiaanee? ³⁶Nnaaru Mmannasa Yoketaivoono Davutiinna tasipama varuduu Davutiiva kuaivaa fafaarinno tunoo:

Udaanga Anutuuqoono ni Udaangaivaa tunoo:

A ni yaaku yaadudainningiaa

vaidi nnoonnavai varianee.

Varia ree vinanai na tinai

fai a ai nnammutuaiya yaatara kiaanaravaivee, tiravai.

³⁷Davutiivaano fafaara roo itaa kua Anutuuqo mmataama kioo vaidiivaara tunoo: Ni Udaangaivovee, tuuvaara hama Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo Davutiinna oyaivakidiri nnaasu diiteeravaivee. Yisuuva itaa kua tuduu rikiada gioonna kiaapu kaayauya inna kuaivaa rikiooduu iya yoketauduu inna kuaivaa rikiada nnaasu variravai.

Sa kua mmaanna kiasa mmiraiyaata Farisaiyaatama
iikiyaiyuvunugiataama iikiatee
(*Matai 23:1-36; Rukaaso 20:45-47*)

³⁸Varuduu Yisuuva kuaivaa iya kiasa mmioo varioo tunoo: Kua mmaanna kiasa mmira vaidiia iira aataruuyauvaa tuqinnama haitatuuma teeda sa iya roosiima iikiatee. Iya buruqa hokobaiyauvaa rau varada gioonna kiaapuuya yeenna yookaira mmatuuya vuutaiyauvaki nuaikiai iya teeda iyara vaidi nnoonnayavee kiateeraivaara nookiaavai.

³⁹Iya nuunaira nnauyauvaki vida mmaata yoketaiyuvunura nnaasu mmuduuya rida variaavai. Iya buusaiyauvaa nneera suaiyauvaki kietaiya varira mmaataiyuvunura nnaasu mmuduuya rida variaavai.

⁴⁰Iya oro gioonna muaadaiya unnakua nnammari kuaivaa tida iya mminnamminnaiyauvaa ngiariiyara kati vara kiada nnaagiai oro mmanna avaiyauvakidiri hokobama yaaku varaavai. Iya itaama iikiaivaara ngiari irisai pinaa maisaivo vainaravaivee, tiravai.

Gioonna muaadaivo taara sikau kiisaivaitana yapeeravai
(*Rukaaso 21:1-4*)

⁴¹Yisuuva itaa kua kiaa kioo numa nuunaira nnau pinaivaki varioo kati Anutuuqaara yapeera sikau nnaamuruuvaa vainima hara kioo varioo tooduu kaayau gioonna kiaapuuya ngiari sikauyauvaa sikau nnaamuruuvaki yapada varuduu teeravai. Iva iya too vauduu rikiada gioonna kiaapu kaayau hoona suvuauya numa kaayau sikauyauvaa yapeeravai. ⁴²Yapa kiooduu ivo too vauduu mmanna haipu gioonna muaada voovoono numa sikau kiisa kookeevaitana yapa kiooduu sikauvaitana hama pinaavai vairavai. Kiisakiata vairavai. ⁴³Vauduu too Yisuuva ari ngiaammuauya maavee tuduu innasi nnuduu iya tunoo: Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Aa gioonna muaada mmanna haipu gioonna aavaa sikau kiisa yapa kiaivaitanoono mmuakiaa gioonna kiaapuuya sikau nnaamuruuvaki yapa kiaa sikauyauvaa yaataravai. ⁴⁴Gioonna kiaapu hoona suvuaiya kaayau sikau vaiyauvakidiri vooyauvai nnaasu varada yapa kiaavo gioonnaivo hama sikaunnaataivo mmuakiaa sikau innasi vaivaitana eyommaa varoo yapa kiaivai. Iva ari yeenna varaanee tii sikau eyommaakiatatana varoo sikau nnaamuruuvaki yapa kiaivaara inna sikauvaitanaano gioonna kiaapuuya yapa kiaa sikauyauvaa yaataravaivee, tiravai.

Yisuuva nuunaira nnau pinaivaa havarataaraivaara tiravai
(*Matai 24:1-2; Rukaaso 21:5-6*)

13 ¹Yisuuva nuunaira nnau pinaivakidiri vioo varuduu ari ngiaammua voovoono inna tunoo: Vitaira-o, taanee. Aa sikau nnau aayauvoota sikauyauvootama yoketaa tuanaa pinaayauvaivee, ²tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Aqaa nnau pinaa nnau aayauvaa vaa a taannanoo. Fai vaidiiya mmuakiaa aa nnau aayauvaa havarata taika kikio rikioo fai hama seena sikau voovai ari seena sikau voovai mmaataivau tasipama vainaravaivee. Fai mmuakiaavai havarata taikaanaravaivee, tiravai.

Maisa mmooriivo nninaraivaara Yisuuva tiravai
(*Matai 24:3-14; Rukaaso 21:7-19*)

³Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaammuauyaatama nuunaira nnau pinaivaa pikiada ukuapi taapi Oriveeta oro hara kiada varuduu Petorooso Yakooopo Yuvuaano Adiriaasainna ngiarivana innasi vida inna tunoo: ⁴Ti kiaa ti mmianee. A kianna kuaivo दौरा sui vainarannee? Dee ari vookarai mmoorivai vainai fai ta teeda mmuakiaa kua a kiannaivaara yaata utida kiaara: Vainima vainaravee, kiaranee? ⁵tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Vaidi voovoono ngii unnakua kiaa kioo aataru

maisai vau ngii vita yapeenoora tuqinnama haitatuukiatee. ⁶Fai kaayau vaidiia mmuaavai mmuaavai nnida ni nnutuuvaa ngiariiyara tida voovono tinara: Aanna Anutuuoqo mmataama kioo vaidiivoona ngiaunoo, tinai fai kaayau gioonna kiaapuuya iya unnakua kiaivaa rikiada kiaara: Kutaa kuavaivee, kiaravai. ⁷Fai gioonna kiaapuuya vainiivau rapiravaa rikiada ngieera rapira mmayaayaivaa rikiada sa ivaara nnikiaraida aatuukiatee. Rapiravonanaa tauraa vaino too ngiau mmata taikeera suaivo fai hama makee tino nninaravaivee. ⁸Fai gioonna kiaapu voovaki variaya diitada gioonna kiaapu voovaki variayaatama rapuaaravai. Fai vo kieeta voovono diitoo vo kieetavaata rapinara iinai rikiada fai ngiari gioonna kiaapuuya rapuaaravai. Fai vo mmata vo mmata mmataa kuaru utinaravai. Fai vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki aarareeraivo vainai rikiada gioonna kiaapuuya kaayauma yeennara kiaravai. Gioonnaivo nnaakaravai mmataanara suaivaki kiisama nniitareeraivaa varoo nnaagiai pinaama nniitareeraivaa varavai. Ivaa roosiima ii aataru iyauvo nninara suaivaki tauraa kiisavai vainno nnaagiai fai pinaavai vainaravai.

⁹Ngiengieenoo ngiingiiyara tuqinnama haitatuukiatee. Fai vaidi vooya ngii vitada ngiari kieetaiyasi kua pinaana ngii yapaaravai. Fai iya ngii vitada ngiari nuunaira nnauyauvaki yapa kikiyai vaidiia ngii ripiikiaravai. Ngia niyara kutaavaivee kiaivaara iya ngii vitada vaidi kieetaiyasi vida kua pinaana ngii yapa kikiyai fai ngia ni mmayaaya yoketaivaa vaidi kieetaiya kua mmiaaravai. ¹⁰Tauraa gioonna kiaapuuya ni mmayaaya yoketaivaa mmuakiaa mmata variaya kua mmi taika kikio nnaagiai ngiau mmataivo taikaanaravai. ¹¹Fai vaidiia ngii vitada kua pinaana ngii yapa kikiyai sa ngia iya sai kiaara kuaivaara mmuaanaa yaata utida tauraa teerakiatee. Kua pinaana ngii yapeera suaivaki Anutuuoqo ngia sai kiaara kuaivaa ngii yaatana yapanai rikiada ivaa sai kiatee. Ngia sai kiaara kuaivo hama ngiengieenoo kiaravai. Fai Mmannasa Yoketaivoonoo ngii giaa ngii minai kiaravai. ¹²Vaidi vooyaano fai ngiari kata vayaiya vitada vaidi vooya mmikiai iya ruputikiai putuaaravai. Fai vaidiia ngiari uru nnaakaraiya vitada vaidi vooya mmikiai ruputikiai putuaaravai. Fai nnaakaraiya ngiari kaano kooya mmooka hanigia mmida iya ruputuateraivaara vitada vaidi vooya mmiaaravai. ¹³Ngia niyara kutaavaivee kiaivaara gioonna kiaapu kaayauya ngii teeda hama ngiyyara mmuduuya ruaaravai. Fai gioonna kiaapu voovono niyara kutaavaivee tioo yaagueeqainono ari putira suaivaki Anutuuoqo inna vitoo yoosinna yoketaivaki yapaanaravai.

Mminnaa maisai ari vookaraivo nninaravaivee
(Matai 24:15-28; Rukaaso 21:20-24)

¹⁴Gioonna kiaapuuya aa na tinara kua aavaa yaarida arinaima rikiaatee. Fai ngia teekio mminnaa maisa ari vookaraivo hama ivo diraivaki fai

dioo vainaravai. Fai ivo dioo vainai teeda ngia Yutayaa variyaiya ngiingii yaatu aatuuda taapiivaura seenada kuatee. ¹⁵Fai gionna kiaapu voovoono ari nnauvaa vainivau iikiaivo sa ari mminnamminnaiyauvaa varaanara nnauvaki kuaivee. ¹⁶Fai gionna kiaapu voovoono ari mmooriivaki iikiaivo ari yaapaivaa mmoori tooyaivau yapa kiaivaa sa kava vara ranoo vioo ivaa varaivee. ¹⁷Boo, ii suai ivaki gionna nnaakara sunnaakiaiyaa gionna nnaakara meedi ruaiyaatama kuaaravo iya mmuaararainaravai. ¹⁸Vati pinaa rira suaivaki vivoora kiaa yaaku varaatee. ¹⁹Iqii suai ivaki kaayau maisa mmuaararavo ari vookaravai vainno mmuakiaa mmuaararaiyauvo gionna kiaapuuyaki vaiyauvaa yaataraanaravai. Nnaaru Anutuuoqo ngiau mmata uu suaivaki varuuya varia rada nnidada makee aa suai ta variaunnavaki variyaiya hama kaayau maisa mmuaararavo itaama vaivaa taavaivee. Fai yapooma variaaraiya hama itaama vai mmuaararavaa taaravai. ²⁰Iqii suai ivaara Udaanga Anutuuoqo paanna suaivai mmataama kioo tiravai. Fai hama paanna suaivaa yapa kinai fai gionna kiaapuuya putu taikaaravai. Anutuuoqo gionna kiaapu ariinnee kiaa mmataama kiooyara yaata utuoo suaivaa paannavai yapa kieeravai.

²¹Fai iqii suai ivaki gionna kiaapu voovoono ngii tinara: Taatee. Anutuuoqo mmataama kioo vaidiivo aavaki varinoo, tinai sa inna kuaivaa rikiaatee. Fai voovoono tinara: Iqivaki varinoo, tinai sa inna kuaivaa rikiaatee. ²²Fai unnakua vaidi vooya nnida voovoono ariiyara tinara: Na Anutuuoqo mmataama kioo vaidiivo ngiaunoo, tino fai voovoono ariiyara tinara: Na forofetaavai ngiaunoo, tinaravai. Fai itaa kua kiaaraiya ari vookara ari vookarai mmooriyauvaa iikiaaravai. Anutuuoqo gionna kiaapu ariinnee kiaa mmataama kiaiya unnakua tiraiyaano iya unnakua kiaa kiada iya iida aataru maisaivau iya vita yapaaraivaara ari vookara ari vookarai mmooriyauvaa iikiaaravai. ²³Rikiaatee. Na aanna iya iikiaaraivaara na mmuaanaa ngii giaa ngii miaunoo.

Yisuuva kava mmatayaa tiinaraivaara tiravai

(Matai 24:29-31; Rukaaso 21:25-28)

²⁴Ii kaayau maisa mmuaararai suai ivo taikano nnaagiai suaivaki suaivo ngioo upisiima tu kioo vaino too kuraagaivo nnino hama mmeekiaivo teeno too ²⁵aakiapuayauvo ngiauvaidiri tasukua roo tuoo vino yaagueeqa mminnaa ngiau aapu vaiyauvo ngiari aataru nuairaiyauvaa pikiada sabisaabi kuaaravai. ²⁶Itaama vainai teeda Na Vaidiivaa Mmaapuuvoono nama aakiadaadiri kaayau ari vookarai yaagueeqaivoota ari vookarai mmeekiaivootama ni tasipanai na tiinaraivaa fai iya taaravai. ²⁷Fai na aangeraiya titanai teeda mmuakiaa yoosinnaiyauvaki nuaida suai raari raipinnai vida suai haatapaipinnai vida tooya sainai vida tooya sainai vida Anutuuoqo ariinnee kiaa mmataama kiaiya rupi nuunaida vitada innasi ngiaaravee.

Yisuuva nnaammuayaivaudiri mmataama kioo tiravai
(*Matai 24:32-35; Rukaaso 21:29-33*)

²⁸Na yatari nnaammuayaivaudiri mmataama kiee tinai ngia rikiaatee. Nnaammuayaivo mmunni raikiai ngia teeda kiaanoo: Nuanuuvo vainima nnikioonno mmunni rainoo, kiaavai. ²⁹Mmuaikaraama ii na ngii giaa ngii miau kua iyauvaa kaanaiyauvaa ngia teeda rikikio na tiinara suaivo mmuaanaa vainima vainaravai. ³⁰Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Gioonna kiaapu aanna makee variaa aaya hama putiraida homo varikio suaivo nnino ii aataru iyauvo fai vainaravai. ³¹Ngiau mmataivo fai taikaanaravaivee. Ni kuaivo fai hama taikaanaravai. Fai tupatupaa vainaravaivee.

Hama voovoono na tiinara suaivaa too rikiaivai
(*Matai 24:36-44*)

³²Hama gioonna kiaapu voovoono na tiinara suaivaa too rikiaivai. Aangeraa ngiau aapu variaiyaatama hama teeda rikiaavai. Na inna Mmaapuuvo neetama hama tee rikiauvai. Ari ni Napoovaano nnaasu too rikiaivai. ³³Ngia hama na tiinara suaivaara arinaima teeda rikiaivaara tuqinnama mmannammanna haitatuukiatee. ³⁴Na tiinaraivo aa na mmatayaa diaa mminnaivaudiri mmataama kiee tinara kuaivaa roosiima vainaravai. Vaidi voovoono ngeera vo yoosinnaivakira kuanara iinno varioo ari mmoori vareera ngiaammuauya mmooriivaa mmuaavai mmuaavai vitaama iya mmi kioo ari nnauvaki pikioo keegiana haitatuura kieetaivaa tinoo: Eenoo iya haitatuukianee, ³⁵kiaa kioo ngeera ari voopi vioo kiaivai. Vioo kiaikiai rikiaada inna ngiaammuauya ivo nninaraivaara hama rikieerama kiada variaaneema fai na tiinaraivaara ngia hama rikieerama kiada variaaravai. Fai na kiisama upisiinara kannokannoonai tiinarannee? Vara na heena tammaana tiinarannee? Vara kakaraa tauraanaivo akua tinai na tiinarannee? Vara suaivo reera kinai na tiinarannee? Ivaaraida haitatuukiatee. ³⁶Na akiairaama tiinarainainnaata ngia vuru vairayaama varida kumimakakiaarainnoo. ³⁷Na ngiiyara haitatuukiateera kiau kuaivaa mmuakiaayara kiaunoo: Tuqinnama haitatuukiatee, kiaunoo. Yisuuva itaa kua tiravai.

Vaidiyya Yisuunna mmaara kua kuaa yeena rairavai
(*Matai 26:1-5; Rukaaso 22:1-2; Yuvuaano 11:45-53*)

14 ¹Nnaaru Anutuuoqo Iyiipadiri Yutayaa gioonna kiaapuuya vitoo yoketaivau yapoovaara iya buusa pinaivaa nnutuuvo Varaigiataivaa nneeravai. Ii buusa ivaa nneera suaivaki iya bereetaivaa hama puuqaira yeennaivaa tasipama hudooyauvaa nneeravai. Iqii suai ivaa nneera suaivo vainima vauduu homo taara suaivaitana vairavai.

Vauduu Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaata kua mmaanna kiaa mmira vaidiiyaatama hataumakinaa Yisuunna vitada ruputuaaree kiaa iida tunoo: ²Gioonna kiaapuuya nuunaida kumimakaida rapivoora ta hama buusa nneera suaivaki Yisuunna utida ruputuaaravaivee, tiravai.

Gioonnaivo heenna suuya suuda yoketaa vuvvaa Yisuunnayaa apiravai
(*Matai 26:6-13; Yuvuaano 12:1-8*)

³Tuduu Yisuuva yoosinna Betaniaivaki vaidi voovai nnutuuvo Simoonoono nnaaru inna mmammaivau buunna hoovo vaa maafama kioodoo yoketaama varuuvaa nnauvaki hara kioo variravai. Hara kioo varioo yeenna nnoo varuduu gioonna voovoono nniravai. Vaa ivo sikau pinaivaadiri yookaama kioo heenna suuya suuda yoketaa vuvvo sikau tooriivaki vuvvaa varoo numa nnuugaivaa rummua ruaimi kioo Yisuunna kieetaivau tusaa apiravai. ⁴Tusaa apuduu gioonna kiaapu vooya iva inna uuvaa tooduu iya nnannatooduu ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida tunoo: Aaniirainno heenna suuya suuda yoketaa kuai aavaa kuminayaa kagaari kiainnee? ⁵Ivo ivaa varoo vaidiiya mmiitiri. Irisai kaayau sikau yanaiyuvaa (300) varoo gioonna kiaapu mmanna haipuuya mmiitirivee, kiaa kiada kaayau yaagueeqama inna tiravai. ⁶Tuduu rikioo Yisuuva tunoo: Pikiaatee. Ngia aaniiraida inna kiaannee? Ivo yamaa aataruvainno ni iinoo. ⁷Mmanna haipu gioonna kiaapuuya tupatupaa ngii tasipama hara kiada varikiai sikauyuvaa ngii iya mmiatainai mmiatee. Hama na tupatupaa ngii tasipama varinaravai. Ivo niyara iinee tiivaa iivaivee. ⁸Ivo na putinai vaidiiya ni hakuaraivaara yaata utuoo mmuaanaa ni mmammaivau tusaa apinoo. ⁹Na kua kutaavai ngii gaa ngii miaunoo. Gioonna kiaapu mmuakiaa yoosinnaiyuvaki variaya ni mmayaaya yoketaivaa kiaa mmikiai rikiada fai aa gioonna aavo ii mmayaaya ivaatama rikiada innara yoketaama yaata utuaaravaivee, tiravai.

Yutaaso Yisuunna iya vitainaraivaara ee-oo tiravai
(*Matai 26:14-16; Rukaaso 22:3-6*)

¹⁰Tuduu Yisuunna ngiaammuaui voovai nnutuuvo Yutaaso Isariooto Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyasi vioo Yisuunna kooyaa iya vitainaraivaara iyasi viravai. ¹¹Vioo iyaata kua tuduu rikiada iya kaayauma sirigaida irisai sikau inna mmiaaraivaara kua kiaa teerama kieravai. Iya kua kiaa teerama kioodoo rikioo ii suai ivakidiri iva faannama roo varia roo vioo varioo dee suai tuanaavai nnino rikioo iva Yisuunna kooyaa iya vitainaraivaara haitatuuravai.

Yisuuva ari ngiaammuauyaataama buusa Varaigiataivaa nneeravai
(*Matai 26:17-25; Rukaaso 22:7-14,21-23; Yuvuaano 13:21-30*)

¹²Buainnonno tooduu Yutayaiya buusa nneeda bereetaivaa hama puuqaira yeennaivaa tasipama hudooyuvaa nneera tauraa suaivo

nniravai. Ii suai ivaki iya puara sipisiipa nnaakaraiyauvaa ruputu kiada buusa Varaigiataivaa nneeravai. Ii buusa ivaa nneera suaivaki Yisunna ngiaammuauya numa inna yaparaida tunoo: Ta dee nnauvaki vida buusa Varaigiataivaa a nnaanaraivaa aini teerakiaunnannee? ¹³ tuduu rikioo Yisuuva ari ngiaammuaui taaravaitana titoo tunoo: Ngia vidada oro yoosinna pinaivaki teekio vaidi voovoono nnoori tooriivaa apu varoo ngii saidi nninai teeda inna nnaagiai vida ¹⁴ teekio ivo nnauvaki vinai rikiada ngieeta ivaki kuatee. Vida nnau nakaaraivaata kiatee: Vaidi Vitairaivo tinoo: Dee nnauvaki na ngiaammuauyaatama buusa Varaigiataivaa ta nnaanannee? tiivaivee, ¹⁵ tikio rikioo ivoono nnau pinaivaa verenoovau vo nnau voovai vaa rupi mmaataiyauvaa teerama kiaivaa ngii vitainai ngia ivaki titiini buusavaa teerama kiaatee, ¹⁶ tuduu rikiada taaravaitana vidada yoosinna pinaivaki vida Yisuuva tuu mminnaiyauvaa teeda buusa Varaigiataivaara nnauvaki teerama kieeravai.

¹⁷ Teerama kiooduu heenauduu Yisuuva ari ngiaammuaui yaakuuvaitana yukukidiri taaramootama nnida ¹⁸ nnauvaki vida ngiari mmaataiyauvunu varida yeennaiyauvaa nneeda varuduu Yisuuva iyaata kua tioo tunoo: Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Fai ngiikidiri ngiaammuaui ni tasipama varioo yeenna nnaanara voovoono fai ni nnammutuuiya kooyaa ni vitainaravaivee, ¹⁹ tuduu rikiada ari ngiaammuauya yaata utida kaayau ausa mmuaarareera tasipama varida mmuaavai mmuaavai inna yaparaida voovoono tunoo: Mo neenoonnee? ²⁰ tuduu rikioo Yisuuva iya kuaivaa sai tunoo: Ngia ni ngiaammuaui yaakuuvaitana yukukidiri taarama fai ngiikidiri voovoono ni tasipama mmuaa yavaavakidiri mmuaavaugiataama ari yeennaivaa rabuuma nnaivoono kooyaa ni nnammutuuiya ni vitainaravai. ²¹ Na Vaidiivaa Mmaapuuvono fai putinaravai. Anutuuqaqa yanaivau fafaaraivo vainno ivaara tiivo aanna makee vainoo. Vaidi voovoono kooyaa Na Vaidiivaa Mmaapuuvaa ni nnammutuuiya vitainaraivoono fai irisai maisavaa varaanaravai. Aa vaidi aavaa hama ari kaano inna mmataitiri. Hama mmoori maisavaa inno irisai maisavaa varaitirivee, tiravai.

Yisuuva bereetaivaata vuainaivaatama ari ngiaammuauya mmiravai
(*Matai 26:26-30; Rukaaso 22:14-20; 1 Koridii 11:23-25*)

²² Kiaa kioo homo ari ngiaammuauyaatama yeenna nnoo varioo Yisuuva bereetaivaa vara tu kioo vainno Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaa kioo kusii kioo ari ngiaammuauya mmioo tunoo: Varaatee. Aanna ni mmatiiivaivee, ²³ tuduu nnaa kiooduu iva kava vuaina suuya tooriivaa vara tu kioo vainno Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaa kioo ari ngiaammuauya vuaina suuyaivaa mmuduu mmuakiaaaya nneeravai. ²⁴ Nnaa kiooduu Yisuuva tunoo: Aanna ni kiauvai. Na kaayau gioonna kiaapuuyara yaata utuee ni kiauvaa tusaanaravai. Fai tusaa kino rikioo

Anutuuqo kua yeena rau kioo karaasa aataruuvo kooyaa vainaravai. ²⁵Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Hama fai na aavau kava vuaina suuyaivaa nnaanaravai. Vo suai voovaki na Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki fai na vuaina suuya ari vookaravaa nnaanaravaivee, ²⁶kiaa kioo iya Anutuuqaara kuaru voovai kiaa taika kiada taapi Oriveeta ivaura viravai.

Petorooso hamavee tinaravaara Yisuuva kooyaa ari kiaa mmiravai
(*Matai 26:31-35; Rukaaso 22:31-34; Yuvuaano 13:36-38*)

²⁷Oro ivau varuduu Yisuuva iya tunoo: Fai ngia mmuakiaaya ni pikiada vida raubiriima kiaaravai. Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno Anutuuqo tuu kuaivaa tinoo: Na puara sipisiipara haitatuura vaidiivaa ruputu kinai fai sipisiipaiya raubiriikiaravaivee, tiivai. ²⁸Fai itaama vainai na putino Anutuuqo ni tinai na kava diitee neennaadee Karirayaa vinai fai ngia ni nnaagiai kuaaravee, ²⁹tuduu rikioo Petorooso inna kua sai tunoo: Hama na i pikiaa naravai. Fai mmuakiaa ni seena ngiaammuauya i pikikiai fai neenoo hama i pikiaa naravaivee, ³⁰tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Na kua kutaavai i kiaa i mmiaunoo. Turau hama kakaraa nnaagiaivo akua tinai a taaravoomaneetu niyara tinara: Hama na inna tauvaivee, tinaravaivee, ³¹tuduu rikioo Petorooso yaagueeqama inna kuaivaa sai tunoo: Fai a putinai neeta putinaravai. Hama na aiyara tinara: Hama na inna tauvaivee, tinaravaivee, tuduu ari ngiaammuaau mmuakiaaya mmuai kuaivaa tiravai.

Yisuuva yoosinna Kisamanii ivaki yaaku vareeravai
(*Matai 26:36-46; Rukaaso 22:39-46*)

³²Kiaa kiada iya yoosinnaivaa nnutuuvo Kisamanii vidada oro dida vauduu Yisuuva ari ngiaammuauya tunoo: Ngia aavau varikiai na oro yaaku varaanaravee, ³³kiaa kioo Petorooso Yakoopo Yuvuaanainna vitoo viravai. Vioo kaayauma yaata utuduu inna yaata utuuvo hanigioo ari vookarauduu ³⁴ari ngiaammuaau taaravoomaivaaitana kiaa mmioo tunoo: Mmuaararivo niiki vaikio ni ausaivo pinaama mmuaararoo ari vookarainoo. Niiyara aavau varida haitatuukiatee, ³⁵kiaa kioo oro kiisama vo kammunni voovau vioo varoo vainno yaaku varoo vo aataru voovoono vainno atau rino sa niisi ngiaiveeraivaara yaaku varoo tunoo: ³⁶Ni Napoo-o, a mmuakiaa mmoorivai iiraivaa nakaarikuavee. Mmuaararivo aa nnoori toori kapikarai aavaa roosiivo niisi nninaraivaara ooqoo tino pikiaivee. Inna aikioovai. Ni iikiataivaa sa iikiane. Ai iikiataivaa iikiane, ³⁷kiaa kioo kava vara ranoo numa tooduu ari ngiaammuaudo puisakama vuru vaida varuduu Yisuuva iya yuruuma kioo Petoroosaa tunoo: Simoono, a vuru vakiannanee? Mo dataikiai a hama mmuaa suai voovau avu tee vairama kiee vakiannanee? ³⁸kiaa kioo iya tunoo: Ngii iinno taanarivo

ngiisi nninarainnoo tida avu teeda vaidia yaaku varaatee. Vaidiiva mmannasaivo inna iikiataikio nnabaivo muaraagainoo, ³⁹kiaa kioo Yisuuva kava oro yaaku varoo mmuai kuaivaa tiravai. ⁴⁰Kiaa kioo kava vara ranoo numa tooduu ari ngiaammuaudo vurura rusi rusiida rikiada vaa vairavai. Vuru vauduu Yisuuva iyaata kua tuduu sai kua kiaraiavaara iya kumimakairavai. Kumimakauduu ⁴¹Yisuuva oro vooneetu yaaku varoo kava vara ranoo numa iya tunoo: Ngia homooda vuru vaidia variaannee? Aikioovai. Na Vaidiiva Mmaapuuvaa vaidi voovoono vaidi maisa vooya kooyaa ni vitainara suaivo vaa nninoo. ⁴²Taatee. Vaidi kooyaa ni vitainaravoono aavaa nninoo. Diitakiai ta innasi kuaravee, tiravai.

Vaidiiva Yisuunna utida ruputuaara iiravai
(*Matai 26:47-56; Rukaaso 22:47-53; Yuvuaano 18:3-12*)

⁴³Yisuuva homo kua tiao varuduu ari ngiaammuaudo yaakuuvaitana yukukidiri taaramaakidiri voovai nnutuuvo Yutaaso ngioo kaayau vaidiiva paipa avaikarauyauvaata tipaiyauvaatama utida inna tasipama nniravai. Vaa Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaatama vaidi kua mmaanna kiaa mmiraiyaata vaidi yokovaiyaatama iya titooduu Yisuunnasi nniravai. ⁴⁴Yutaaso kooyaa inna vitainaravoono vaa mmuaanaa iya kiaa mmioo tunoo: Ngia teekiai vaidi na mmootaivo inna ngia vitaara vaidiivovee. Inna puaisa utida vitada kuatee, tiravai. ⁴⁵Ivo itaa kua tuuvoono ngioo ngioo numa makee tuduu Yisuunna tunoo: Vitaira-o, kiaa kioo inna mmooteravai. ⁴⁶Mmootooduu teeda vaidi vooyaano numa Yisuunna puaisakama utu kiada vauduu ⁴⁷vaidi voovoono ivau dioo vainno ari paipa avaikaravuaa nnaamuruuvakidiri utu rada kioo Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi kieetaivaa ngiaammuaou voovai yaataivaa rutaka kieeravai. ⁴⁸Rutaka kioodoo Yisuuva vaidiiva tunoo: Ngia yaata utida kiaanoo: Mmuara vareera vaidi roosiivaivee, kiaa kiada paipa avaikaraiyauvaata tipaiyauvaatama utida ni mmaara ngiaannee? ⁴⁹Mmuakiaa suai na nuunaira nnau pinaivaki variee mmayaayaivaa ngii giaa ngii miaaduu hama ngia ni utiravai. Nnaaru Anutuuqaa kua fafaaraivo vaivaa ngia iikiaivaa kaanaivo vakiaiveeraivaara aanna makee ngia iikiaanoo, tiravai. ⁵⁰Tuduu rikiada ari ngiaammuaou mmuakiaaya inna pikiada ngiari toovau viravai.

⁵¹Vuduu ngiaammuaou karaasa voovoono kati buruqa poosa nnaasu rau varoo Yisuunna nnaagiai vuduu vaidiiva inna utuduu rikioo ⁵²iya yaakuuvaki buruqaivaa pikioo taguaada ari toovau viravai.

Vaidiiva kua pinaivaa Yisuunnaki yapeeravai
(*Matai 26:57-68; Rukaaso 22:54-55,63-71; Yuvuaano 18:13-14,19-24*)

⁵³Vuduu vaidiiva Yisuunna vitada Anutuuqaara kati puara hudeera kieeta tuanaivaa nnauvakira vitada oro ivaki yapa kieeravai. Yapa kioodoo

mmuakiaa vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaatama vaidi yokovaiyaata vaidi kua mmaanna kiaa mmiraiyaatama nuunaida varuduu ⁵⁴Petorooso ngieeradiri Yisuunna nnaagiai vioo vioo vaidi kieeta tuanaivaa vagiaamunna aakiaivaki vioo tooduu vaidi rapiraiya mmaanaivau ikiaivaa hara kiada ivaki varuduu Petorooso oro iya tasipama ivau varioo ivaata iya ikiaivara tootooka variravai. ⁵⁵Varuduu vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaata vaidi kua yeena raira mmuakiaayaatama Yisuunna ruputikio putuaiveera kua pinaana inna yapaara uduu hama kua oyaivootairavai. ⁵⁶Kaayau gioonna kiaapuuya numa Yisuunnara unnakua tida airi kua airi kua sabi kua tida hama mmuaavau tiravai.

⁵⁷Tuduu nnaagiai vooya diitada Yisuunnara unnakua tida tunoo; ⁵⁸Ta rikiaunnano ivo tinoo: Aa nuunaira nnau pinaa aavaa vaidiiaa heeka kiaa aavaa na havarata kino taaravooma suaivo taikanai rikiee hama vaidi yaakukidiri heekeera nnau voovai na heekaanaravaivee. Ivo itaa kua tiivaivee, ⁵⁹kiaa kiada airi kua airi kua sabi kua tida hama mmuaavau tiravai.

⁶⁰Tuduu Anutuuqaara kati puara hudeera vaidiiaa kieeta tuanaivoono diitoo mmuakiaaya vuutaivakidiri dioo vainno Yisuunna yaparainno tunoo: Iya i kiaani a hama iya kua saivaa kiannanee? Aa vaidi aaya mo dee kuavai aiki yapaavainnee? ⁶¹tuduu rikioo Yisuuva hama inna kua sai tira kua seemuaa hara kioo variravai. Varuduu kieeta tuanaivo keenaa inna yaparainno tunoo: Ti Anutuuqo yoketaivo ari Mmaapuuvaa mmataama kioovo aanna a ivonnee? ⁶²tuduu rikioo Yisuuva inna kua sai tunoo: Yo, aanna na Anutuuqaa Mmaapuuvo ivo ni mmataama kioovovee. Ivo yaagueeqa tuanaivovee. Fai ngia teekiai Na Vaidiivaa Mmaapuuvooono inna yaaku yaadudainningiaa hara kiee variee fai nama aakiaidaadiri tiinaravaivee, ⁶³tuduu rikioo kieeta tuanaivo Yisuuva tuu kuaivara inna ausa pirisauduu ari uyua rauyauvaa utu rapasi kioo tunoo: Sa vaidi vooya kava numa innaki kua pinaa yapaaraivara yaata utuatee. ⁶⁴Ivo ari avaiakidiri koonnama tinoo: Na Anutuuqaa Mmaapuuvavee, tiivaa vaa ngia rikiaano. Ngia innara dataamaida yaata utuaanee? tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Ta rikiaunnano ivo koonnama kua tiivara fai inna aikioo ivo putinaravaivee, tiravai.

⁶⁵Kiaa kiada vooya Yisuunnayaa kuaanuuvaa visida buruqaivaadiri inna oori nnikivaki hauma utida yaaku rurauma utida inna rida tunoo: Mmuakiaa kuavai rikiaannaivaa ti kiaa ti mmianee, tuduu vaidi rapiraiya inna vitada kaura puaaka tuduu ruputiravai.

Petorooso Yisuunnara hama na inna tauvaivee tiravai
(*Matai 26:69-75; Rukaaso 22:56-62; Yuvuaano 18:15-18,25-27*)

⁶⁶Ruputuduu Petorooso mmaanaai vagiaamunna aakiaivaki hara kioo varuduu vaidi kieeta tuanaivaa mmoori vareera kiaatanna voovoono

ngioo varioo tooduu ⁶⁷Petorooso ikaivaara totooka hara kioo varuduu kiatannaivo inna too nnaasu vainno tunoo: Eetama Nasareetaa vaidi Yisuunna tasipama nookiannavaivee, ⁶⁸tuduu rikioo Petorooso yaagueeqama inna kuaivaa oqoo tuoo tunoo: E kianna kua oyaivaa na hama arinaima rikiaunoo, kiasa kioo oro keegiaivaki dioo vauduu ⁶⁹mmoori varoo kiatannaivo inna too hanigia vaidi ivaki varuuya tunoo: Aa Yisuunna tasipa nuaira ngiaammua voovai dinoo, ⁷⁰tuduu rikioo Petorooso kava oqoo tiravai. Tuduu kiisa suai taika kioodoo vaidi ivaki duuya Petoroosaa tunoo: Kutaa tuanaa a inna tasipama nookiannavai. Mo eeta Karirayaa diaa vaidikuavee, ⁷¹tuduu rikioo Petorooso yaagueeqa kuavai iya kiasa mmioo tunoo: Na hama kua kutaavai kiautiri. Anutuuqo ni ruputitirivee. Na kua kutaavai kiaunoo: Aa vaidi ngia kiasa aavaa hama na tauvaivee, tiravai. ⁷²Iva tinee tuu saivaata kakaraa nnaagiaivo akua tiravai. Akua tuduu Yisuuva tauraa inna kiasa mmuu kuaivo vaa taunnu kioovaa kava yaata utuoo rikieeravai. Tauraa Yisuuva inna kiasa mmuu kuaivaa inna kiasa mmioo tunoo: Fai hama kakaraivo taaranee akua tirainno kinai rikiee a taaravoomaneetu niyara tinara: Hama na inna tauvaivee, tinaravaivee. Itaa kua tuuvaara Petorooso rikioo inna ausaivo maisauduu rateeravai.

Vaidiia Yisuunna vitada Piratuusaasi viravai

(Matai 27:1-2,11-14; Rukaaso 23:1-5; Yuvuaano 18:28-38)

15 ¹Heenanaanna suaivo reera kioodoo vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaata vaidi yokovaiyaatama vaidi kua mmaanna kiasa mmiraiyaata vaidi kua yeena raira mmuakiaayaatama nuunaida kuakuaakua kiasa ivau safuuma kiada Yisuunna yaakuuvaitanau yeenaadiri ranaa rau kiada vitada vaidi Roomaaya kieetaivaa Piratuusaa mmiravai. ²Mmuduu too Piratuuso inna yaparainno tunoo: A Yutayaiya kieetakuannee? tuduu Yisuuva inna kua sai tunoo: Yo, inna kutaa kiannanoo, ³tuduu vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiya pinaa vo kua vo kuaiyauvaa innaki yapa kioodoo too ⁴Piratuuso keenaa inna yaparainno tunoo: Mo iya kuaivaa a hama iya kuaivaa irisai tinarannee? Aa kua mmuakiaa aayauvaa aiki yapaiyauvaa a rikiaannano datainnonnee? ⁵tuduu rikioo Yisuuva hama inna kua sai tuduu rikioo Piratuuso ivaara pinaama yaata utiravai.

Piratuuso Yisuunna ruputuaaraivaara ee-oo tiravai

(Matai 27:15-26; Rukaaso 23:13-25; Yuvuaano 18:39-19:16)

⁶Vo nuanu vo nuanu buusaivaa nnutuuvo Varaigiataivaa nneera suaivaki vaidi oovi nnauvaki varuu voovaara gioonna kuaapuuya Piratuusaa yapara ruuvaa mmaanai titoodoo tuoo viravai. ⁷Ii suai ivaki vaidi voovai nnutuuvo Paravaaso oovi nnauvaki hara kioo variravai.

Iva ari saiyaata ngiari kieetaiyaatama rapira vaidi vooya ruputuduu putuuvaara kieetaiya iya vitada oovi nnauvaki yapa kiooduu variravai. ⁸Varuduu gionna kiaapu kaayauya nuunaida numa Piratuusaa yaparaida tunoo: Ee iikiannaneema tiyara iikianee, ⁹tuduu rikioo Piratuuso iya yapara ruoo tunoo: Ngia gionna kiaapu Yutayaiyara dira vaidi kieetaivaa na ngiiyara yaata utuee sipuuvaa hatuaa kino tuoo ngiisi kuanarannee? tiravai. ¹⁰Vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiya Yisuunnanikaraama variaaree kiasa iya nnannatooduu kuminayaa Piratuusaasi inna vitada vida kua pinaana inna yapa kioovaa vaa Piratuuso rikieeravai.

¹¹Iqii suai ivaki vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiya gionna kiaapuuya nuuna aakiaivaki nuaida varida yaagueeqama iya tunoo: Piratuusaa kiasa mmida kiatee: Yisuunna pikiee Paravaasaa mmaanai titano tuoo kuaivee. Itaa kua kiatee, ¹²tuduu itaama aayanna tuduu Piratuuso rikioo keenaa gionna kiaapuuya tunoo: Vaidi ngia ivaara Yutayaiya kieetavee kiaivaara na aaniivai inna iikiaunnee? ¹³tuduu rikiada iya kava aayanna tida tunoo: A tinai iya yatari sagaivau inna haara kiatee, ¹⁴tuduu rikioo Piratuuso iya yapara ruoo tunoo: Mo datainnee? Aanii tomedavai iva iinnee? tuduu rikiada iya puaisakama aayanna tida tunoo: A tinai iya yatari sagaivau inna haara kiatee, ¹⁵tuduu rikioo gionna kiaapuuya innara yoketaavee tuuvaara Piratuuso Paravaasaa iyara oovi nnauvakidiri titooduu mmaanai tiiravai. Tuuduu Piratuuso ari ngiaammuauya Yisuunna mmuduu teeda iya inna ripiima kiooduu vooyaano yatari sagaivau haara inna vitada viravai.

Rapira vaidiiyaano Yisuunnara rairavai

(Matai 27:27-31; Yuvuaano 19:2-3)

¹⁶Piratuusaa rapira vaidiiya Yisuunna vitada ngiari kieetaivaa nnau pinaivo vau yoosinnaivau vida ngiari seena rapira vaidi mmuakiaaya tuduu nnida nuunaida ¹⁷buruqa kookeevaa Yisuunna apu kiada yeena ooviyauvaa varada hovekama kiada inna kieetaivau ruvuyiravai. ¹⁸Ruvuyu kiada innara unnakuaivaa ataa kua tida tunoo: Gioonna kiaapu Yutayaiya kieetakuavee. Tupatupaa varianee, ¹⁹kiasa kiada yauvaa varada inna kieetaivau rida varida kuaanuuvaa innayaa visida toorivu yau hara kiada unnakua kiasa innara yoketaavaivee tiravai. ²⁰Kiasa kiada innara raima kiada inna buruqa kookeevaa utu rabara kiada ari uyira rairaiyauvaa kava inna uyu kiada vitada yatari sagaivau haara viravai.

Vaidiiya Yisuunna yatari sagaivau haara kieeravai

(Matai 27:32-44; Rukaaso 23:26-43; Yuvuaano 19:17-27)

²¹Iya vidada oro tooduu yoosinna Kureenaivakinnaa vaidi voovai nnutuuvo Simoono aataruuvagiataa yoosinnaivaki nninaree kiasa

saidi numa iya tooduu iya inna teeda kua yaagueeqama inna tunoo: Eeta Yisuunna yatari sagaivaa apuane, tiravai. Ivo Aresadereeya Rupuuya gioovavee. ²²Iya Yisuunna vitada yoosinnaivaa nnutuuvo Korokataa viravai. Ii nnutu iva oyaivo tunoo: Kieeta mmuyai ivaki vai yoosinnaivovee, tiravai. ²³Iya ivaki vida inna mmammaivo ruputuukiaiveera vuainaivaata kupuuvaa roosuuvaa nnutuuvo miiraivaatama varada Yisuunna mmuduu rikioo ooqoo tiravai. ²⁴Ooqoo tuduu rikiada inna vitada yuku yaakuuvaa yatari sagaivau haara kiada inna uyira rairaiyauvaa varaaree kiaa isareeda yaatareera mminnaiyauvaa rootu rootuuda varida yaatarooyaano mmuaavai mmuaavai inna uyira rairaiyauvaa vareeravai. ²⁵Iya inna pirima hoo suaivaki suaivo ngioo yaagueeqama teeravai. ²⁶Iya innaki kua yapa kioo kuaivaa oyaivaa kooyaa fafaara reeda tunoo: Inna aanna Yutayaiya kieetaivovee, tiravai. ²⁷⁻²⁸Iya taara mmuara furai vaidiivaitana yatari sagaivaitanau haara kiada vuaivaa vitada Yisuunna yaaku yaadudainningiaa haara kiada vuaivaa vitada Yisuunna yaaku geedainningiaa haara kieeravai.

²⁹Haara kioodoo gioonna kiaapuuya yatari saga oyaivau vida nnidaida varuuya Yisuunna reeri teeda vaidia innara nniki rakaida rakanoo raaranoo tida inna tunoo: Ai, a nuunaira nnau pinaivaa havarata kieve kava taaravooma suaivaki heekaanaravee kiannakuavee. ³⁰Aiyara yaata utuee yatari sagaivaudiri reemi ree tummuane, ³¹tuduu vaidi Anutuuqara kati puara hudeera kieetaiyaatama kua mmaanna kiaa mmira vaidiiaatama mmuaikaraama iida innara raida ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida tunoo: Ivo ari vo gioonna kiaapuuya vitoo yoketaivau yapaivai. Hama yopeema ariinoo ari vitoo yoketaivau yapainoo. ³²Kii makee ta teekio Anutuuqo mmataama kioo vaidi Isarairaiya kieetaivo yatari sagaivaudiri reemi roo tiinai ta innara kutaavaivee kiaaravaivee, tuduu taara vaidivaitana yatari sagaivaitanau haara kioovaitanaatama Yisuunna rakanoo raaranoo tiravai.

Yisuuva putiravai

(Matai 27:45-56; Rukaaso 23:44-49; Yuvuaano 19:28-30)

³³Tuduu suaivo ikianna tammauduu mmuakiaa mmatavai heenama kioo vaududuu suaivo hanigioduu taikeeravai. ³⁴Taika kioodoo Yisuuva puaisakama aayanna roo tunoo: Irooqi Irooqi rama savatanii, tiravai. Ii kua ivaa oyaivo ataa kua tunoo: Ni Anutuuqo, ni Anutuuqo, dataama vaikiai ni pikiaannanee? tiravai. ³⁵Yisuuva aayanna tuduu rikiada gioonna kiaapu vooya ivau duuya ivo aayanna tuuvaa rikiada tunoo: Rikiaatee. Ivo Irayaannara aayanna tinoo, ³⁶tuduu rikioo vaidi voovoono seenoo vioo kapuka roosuu mminnaa voovai varoo kapikaroo nnoori ari vookarauvaa nnutuuvo vinikaivakidiri rabuuma kioo seera hokobaiuvau

kuru kioo varoo numa yatari saga oyaivaki dioo vainno reeri Yisuuva ivaa nnaiveera inna mminee kiaa tunoo: Ngia ivau iiki ai ta teekio Irayaava tuma inna vitaanee kiaa tiinai ta taaravaivee, ³⁷tuduu Yisuuva puaisakama aayanna roo putiravai.

³⁸Putuduu buruqa pinaivo nuunaira nnau pinaivaki hiruuvo mmutuuvakidiri kereetu varoo oyaivaki tuoo saivai sainai vuduu saivai sainai viravai. ³⁹Vuduu vaidi rapiraiya kieetaivo Yisunna yatari sagaivaa oyai vunngiaa dioo vainno Yisuuva itaama putuuvaa too tunoo: Aa vaidi aavo Anutuuaa Mmaapu tuanaavaivee, ⁴⁰tuduu gioonna vooya ngieeradiri dida vaida rooru Yisunna tooya voovai nnutuuvo Saromiiva voovai Makataraa gioonnaivaa nnutuuvo Mariaava voovai vaidi karaasa Yakoopaya Yoosiipaya kaano Mariaava dida vaida Yisunna teeravai. ⁴¹Yisuuva yoosinna Karirayaa nuau suaivaki iya inna nnaagiai nuaida innara tuqinneeravai. Iyaata gioonna vooya vaa Yisunna tasipama Yerusareema nnuuyaatama ivaki dida vaida Yisunna teeravai.

Vaidiia Yisunna hau kieeravai

(Matai 27:57-61; Rukaaso 23:50-56; Yuvuaano 19:38-42)

⁴²Yutayaiya turau kati varira suaivo vainima vauduu teeraira suaivaki upisipisiinno varuduu yoosinnaivaa nnutuuvo Arimateyaa diaa vaidi voovai nnutuuvo Yoosiipo Piratuusaasi viravai. ⁴³Yoosiipo kua safuuma yeena raira vaidivai. Ivo vaidi tuanaavai varioo Anutuuoqo gioonna kiaapuuyara diraivaara faannairavai. Turau kati varira suaivo vainima vauvaara iva Piratuusaasi vioo hama innara aatuurama kioo vioo Yisunna nnabaivaa varaanaraivaara inna yaparairavai. ⁴⁴Yaparauduu Yisuuva vaa putuuvaara Piratuuso nnikiarainno ari rapira vaidiivaa tuduu innasi numa duduu inna yaparinno tunoo: Vaa Yisuuva putiinnee? ⁴⁵tuduu rikioo Yisuuva putuuvaara inna kiaa mmuduu rikioo Yoosiipaa tunoo: Yisunna nnabaivaa varaanee, ⁴⁶tuduu rikioo Yoosiipo oro buruqa poosa hokobaivaa varoo numa Yisunna nnabaivaa hitu kioo rurauma varoo oro hakuaara oonauvaa vaa hatata teerama kioovaki yapa kioo sikau pinaivaa feena roo keegiaivaki ramuunnaama kieeravai. ⁴⁷Ramuunnaama kioodoo Makataraa gioonnaivo Mariaavaata Yoosiipaa kaano Mariaavaatama dida vaida Yisunna nnabaivaa hau kioovaki teeravai.

Yisuuva kava diiteeravai

(Matai 28:1-8; Rukaaso 24:1-12; Yuvuaano 20:1-10)

16 ¹Vaidi Yutayaiya kati varira pinaa suaivo taika kioodoo yoosinna Makataraa gioonnaivo Mariaavaatama Yakoopaa kaano Mariaavaata Saromiivaatama ngiari iira mmooriivaara yaata utida mminnaa kupu takua roosuuyauvaa sikauyauvaadiri yookaama

kiada varada oro Yisuunna mmammaivau siika kiaaree kiaa viravai. ²Sudaaqaki heenanaanna vida tooduu suaivo reera kioodoo Yisuunna hau mmata nnau yoosinnaivau vida varida ³⁻⁴mmata nnau keegiaivaki vau sikau pinaivaara ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida tunoo: Gioono mmata nnau keegiaivaki vai sikauvaa tiini feenaanarannee? kiaa kiada reeri tooduu vaa sikau pinaivaa keegiaivakidiri feena kioodoo vauduu ⁵gioonnaiya oonau aakiaivaki vida oro tooduu vaidi karaasa voovai buruqa poosa hokobaivaa uyu kioovo yaaku yaadudainningiaa hara kioo varuduu teeda nnikiarauduu ⁶iva iya tunoo: Sa nnikiarakiatee. Nasareetaa vaidiiva Yisuunna vaidiiva yatari sagaivau haara kioodoo putuuvaaaraida ngia buaama rada nookiaano. Vaa ivo diitaivai. Hama aavaki vainoo. Vaidiiva inna yapa kiaa aavaki taatee. ⁷Ngia oro ari ngiaammuauyaata Petoroosaatama kiaa mmida kiatee: Ivo ngii tauraa Karirayaa kuanara vioo varinoo. Fai ngia oro ivaki inna taaravai. Vaa nnaaru ivo mmuai kuaivaa ngii giaa ngii miravaivee. Itaa kua iya kiaa mmiatee, ⁸tuduu rikiada mmaanai tiida mmata nnauvakidiri pikiada seenada kaayau nnikiaraida biribiriima rada nniravai. Nnida varida iya aatuuvaara hama gioonna kiaapuuyaata kua tira kua seemuaa viravai.

Yisuuva Makataraa gioonna Mariaanna avuuvau kooyaa diravai
(*Matai 28:9-10; Yuvuaano 20:11-18*)

⁹((Sudaaqaki heenanaanna upisi saivaata Yisuuva ari putuuvakidiri diitoo tauraa Makataraa gioonnaivaa Mariaanna avuuvau kooyaa diravai. Ii gioonna ivaakidiri nnaaru Yisuuva mmagia maisa yaaku saivai karasaidiri taarama titooduu viravai. Ivoono Yisuuva inna avuuvau kooyaa duuvaara ¹⁰oro inna tasipama nuau gioonna kiaapuuya ivaara kooyaa kiaa mmiravai. Iya ratada varida ausa mmuaararoo tasipama variaivaki ¹¹Yisuuva kava diitoo hara kioo varuu kuaivaata ivo inna avuuvau kooyaa duu kuaivaatama iya kiaa mmuduu rikiada unnakuavaivee, tiravai.

Yisuuva ari nnaagiai nuauvaitana avuuvau kooyaa diravai
(*Rukaaso 24:13-35*)

¹²Nnaagiai iyakidiri taara vaidivaitana aataruuvau vida varida tooduu Yisuuva ari vookarau mmammaivaata iya too vauduu teeda ¹³kava vara ranada ngiari seenaiya kiaa mmuduu rikiada unnakuavaivee tiravai.

Yisuuva ari ngiaammuauyaata kooyaa kua tiravai
(*Matai 28:16-20; Rukaaso 24:36-49; Yuvuaano 20:19-23; Aposoroo 1:6-8*)

¹⁴Yisuuva nnaagiai ari ngiaammua yakuuvaitana yukukidiri mmuaavai yeenna nneeda varuduu tuma iya avuuvau kooyaa diravai.

Duduu teeda vauduu Yisuuva kua yaagueeqama iya tiravai. Gioonna kiaapuuya inna teeda numa iya kiaa mmuduu rikiada hama ngiari tinniiyauvo rusituduu hama ngiari ausa mmuduuyaiyauvo iya tuu kuaivaa varoovaa Yisuuva kua yaagueeqama iya tiravai. ¹⁵Iya iya kiaa mmioo tunoo: Eeyaa yoosinnaiyauvaki ni mmayaaya yoketaivaa varada nuaida mmuakiaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiatee. ¹⁶Gioonna kiaapu voovoono ari ausa mmuduuyaivaa hanigioo niyara kutaavaivee tioo nnoori apiraivaa varano fai Anutuuqo inna vitaanaravai. Gioonna kiaapu voovoono hama ari ausa mmuduuyaivaa hanigioo hama niyara kutaavaivee tino Anutuuqo inna yaparaira suaivaki irisai maisaivaa inna mminaravai. ¹⁷Gioonna kiaapuuya niyara kutaavaivee kiaya yaagueeqaivo iya tasipanai aa mmoori ari vookarai aayauvaa iikiaaravai. Fai iya ni nnutuuvaa tikiai vaidiiya aakiaivaki mmagia maisaiya variaya kuaaravai. Fai Mmannasa yoketaivo iya tasipama varinai ari vo kua vo kuaivaa kiaaravai. ¹⁸Fai iya yapaiyauvaa utikio iya gutinai hama putuaaravai. Fai kapikarai nnooriivaa vaidiiya nneeda putiraivaa iya nneeda fai hama putuaaravai. Fai iya gioonna kiaapu nniitareeraiyayaa yaaku utikiai hama putuaaravaivee, tiravai.

Anutuuqo Yisuunna vitoo ngiau aapu viravai
(*Rukaaso 24:50-53; Aposoroo 1:9-11*)

¹⁹Udaanga Yisuu Kirisiiva iyaata kua kiaa taika kioodoo Anutuuqo inna vitoo ngiau aapu yapa kioodoo inna yaaku yaadudainningiaa hara kioo variravai. ²⁰Varuduu ari ngiaammuauya vida vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki nuaida varida inna mmayaayaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiaa rada nuairavai. Nuauduu Udaanga Yisuu Kirisiiva iya tasipama uduu rikiada ari vookarau mmooriiyauvaa uduu gioonna kiaapuuya teeda tunoo: Anna Anutuuqaa kuaivo kutaa tuanaavai vainoo, tiravai.))